Ульф Старк

ПЕТЕР І ЧЕРВОНИЙ ПТАХ

ПОВІСТЬ

Переклад із шведської НАТАЛІ КАСТОРФ

І

— Вставай, ледацюго!

То кричав на мене Оскар. Він стояв у дверях, а я дивився на нього крізь підзорну трубу для підводного стеження, наче на величезну рибину з кошлатими бровами, що плаває на дні загадкового озера. То була добра труба: просмолена як слід, на обох кінцях умонтовані замазані по краях квадратики віконного скла. Я викарбував на ній своє ім'я: Петер Фогель*. Власне кажучи, цю трубу ми із Стаффаном змайстрували ще минулого літа, коли Оскар обіцяв узяти нас із собою на риболовлю. Однак слова він не дотримав, бо йому весь час заважали інші справи; тому намір ловити рибу забувся сам собою. На згадку лишилась ось тільки ця труба.

Одного дня ми із Стаффаном надумали випробувати її у ванні, щоб побачити, в скільки разів вона збільшуватиме навколишні предмети. Для цього принесли й напустили у воду повно пуголовків, які одразу ж почали шмигати туди-сюди, немов маленькі темні блискавки. Потім вирішили, що гріх викидати їх звідти саме тоді, коли їм так добре й весело. Ми зовсім не хотіли налякати Єву, яка зайшла в ванну прийняти душ і несподівано уздріла зграйку чорної малечі. Стаффан був певен, що в теплій воді пуголовки дуже швидко стануть

жабами. Але чи й справді це так, ми не дізналися, бо Єва наказала негайно викинути їх геть.

Все це було давно, а рибу ми жодного дня так і не ловили.

* Фогель — птах (шведськ.).

— Швидше вставай, бо я запізнюся на роботу! — кричав Оскар.

У скляному квадратику я бачив його обличчя: він саме намилював його пінливим кремом для гоління. Пора, мабуть, вам пояснити, що Оскар — мій тато. Він, до речі, зовсім не поганий. Звісно, коли не сердиться і не метушиться. Але це, на жаль, буває з ним частенько. Особливо вранці, коли йому треба йти на роботу. А також увечері, коли він приходить стомлений тією роботою. От і тепер, видно, в нього не дуже спокійно на душі.

Я перевів трубу в інший бік і побачив Лотту, вже одягнену. У свої всього-на-всього шість років вона була спритніша за будь-кого десятирічного. Це вам кажу я, бо мені саме десять років. А ще була вона гарненька, з довгими темнуватими кісками. Я ж далеко не красень, можете спитати кого завгодно.

Того ранку настрій у мене був препоганий. Мені зовсім не хотілося вставати. Лежав я в ліжку й міркував про те, як усе-таки неприємно знати, що мусиш кожного дня, крім неділі, вставати рано-вранці, що так буде день у день, з року в рік, аж поки вийдеш на пенсію. А дідусь мені розповідав, що коли станеш зовсім стареньким, таким, як він сам, і потрапиш до богадільні, то вставатимеш і вночі. Посидиш трохи на ліжку, ковтнеш оті ліки, що там дають, та й міркуватимеш до ранку

над тим, як мало тобі залишилося жити. Правда, дідусь любив перебільшувати, тож вірити йому не обов'язково.

Хоч би як там було, а я вже вирішив, що не встану. Ні за що. Хай кажуть що хочуть, я просто лежатиму і все,

— Вставай, ледацюго,— мовила Лотта й потягла з мене ковдру.

— Я сьогодні не встану! — гримнув я на неї.— Бо так мені хочеться.

— Що з тобою? — спитав Оскар.— Чи ти, бува, не захворів?

— Еге ж, у мене голова йде обертом, як згадаю, що треба вставати. Навіщо це? Можна ж так гарно полежати!

— Не мели дурниць. Розлігся тут собі, як турецький паша, поки я там пораюся зі сніданком. Я в тебе за наймита, чи що? Нічого не визубриш, коли зараз же не встанеш.

Але я вже вирішив, що не вставатиму. Я можу інколи виявити волю, якщо дуже цього захочу. Я навіть відчуваю її: велика тепла куля сидить у мені й калатає, мов серце. Вона така, що не піддасться й тоді, коли я давно ладен поступитися.

— Не встану ні за що,— відповів я.— Це вже вирішено. Лежатиму до кінця.

— А бодай тобі! Ти візьмеш себе в руки чи ні? Я не маю часу сперечатися про твоє життя. За п'ятнадцять хвилин я повинен вийти з дому.

— А мені яке до цього діло? Я не встану, вже вирішено.

— Але не мною, в усякому разі. Ану вставай, бовдуре! Здається, в Оскара урвався терпець. І його можна було

зрозуміти. Він почував себе втомленим, нервовим та безсилим. Але ж і в мене ніяких сил не було. Тобто я потрапив У лабета невідомої сили — вона сиділа у мене всередині й командувала, аби я ні за що в світі не вставав. Я знав, що краще бути добрим і слухняним, але вдіяти нічого не міг.

— Я вирішив ніколи не вставати. Ти можеш лаятись, горланити, лоскотати мене під пахвами, шпигати голками, дубасити кілком, ставити гарячу праску на живіт, поливати холодною водою — все одно я лежатиму.

— Слухай, Оскаре,— сказала Лотта.— Ти постав праску йому на живіт, а я лоскотатиму під пахвами.

1 вона скорчила одну із своїх страшних гримас. Треба сказати, що Лотта — великий майстер кривлятися. Я не зустрічав подібної людини, котра вміла б робити такі гримаси, як вона.

Я приготувався до найгіршого. Наскільки я знав Оскара, він може розлютитися, наче той звір. Тоді обличчя його червоніє, очі стають вузенькими щілиночками, а сам він — справжнісіньким велетнем-людоїдом. Можна перелякатися.

Тому я й заплющив очі, аби тільки його не бачити, і спробував уявити собі, що я — це не я, а камінь. Холодний, гострий та твердий. Його не дуже просто підфутболити, бо відразу ж завиєш од болю. Такий важкий сірий камінь. Він

пролежав на одному місці ось уже тисячу літ і ще лежатиме хтозна-скільки, аж поки земна куля розпадеться на шматки.

Але з землею нічого не сталося.

Натомість зареготав Оскар, а це вже було схоже на невеличкий землетрус. Живіт його ходив ходором, на очі набігли сльози. У всьому будинку гуркотіло від сміху. Раніше, пам'ятаю, від його сміху трусилося все, аж стіни двигтіли.

Єва, наша мама, від якої я успадкував руду шевелюру, одного разу розповідала, що коли вони з Оскаром тільки побралися й жили в маленькій квартирі, то вона дозволяла собі накидати на нього подушку, коли він заходився реготом, щоб старенькі сусіди не хвилювалися й не грюкали в стінку.

Той Оскарів сміх—чиста тобі катастрофа. Справжній вулкан. Правда, його вибухи дедалі рідшали, вулкан майже цілком застиг. Хоча там іще трохи булькало.

—г Ну добре,— сказав Оскар, хоч у нього всередині ще шуміло й клекотіло.— Лежи, поки тебе затягне павутинням і пилюкою. Гадаю, тобі це скоро набридне. Та ще і з школи прийдуть, коли побачать, що тебе довго нема.

— Хай тільки спробують,— відповів я наскільки міг погрозливо.

Перед тим як піти з Лоттою, Оскар приніс два банани й поклав їх біля мого ліжка.

— Сніданок для живої мумії,— сказав він.

А мені, слово честі, ніколи не набридне лежати. Ніколи в житті.

1 Я спробував уявити собі, що нічого не чую й ні про що не думаю. Лежу, мов гранітна брила, застигла й нерухома. Але це не дуже й легко — зовсім ні про що не думати. Це просто неможливо. Одна за одною лізуть у голову думки, різні видовиська й окремі безглузді слова, як, наприклад, "бетономішалка". Спробуйте самі ні про що не думати. Навіть коли вам і вдасться відігнати всі думки, то все одно думатимете, як зробити, щоб вони не поналазили знову.

Промайнуло дві години, а здалося, ніби я пролежав вічність. Моя непереборна воля, яка була зав'язана міцним вузлом, поступово розм'якла під сонячним промінням, що лилося у вікно. Мені більше не хотілося лежати цілісіньке життя.

Йти до школи було вже пізно. Я встав, одягнувся, випив молока з бутербродом та шматком шоколадного пудингу, який знайшовся в холодильнику, і подумав, що будь-якої хвилини зможу скочити в ліжко й прикинутися, ніби пролежав цілий день.

Наш невеличкий коричневий будиночок стояв на високому пагорбі і зовні мало відрізнявся від сусідніх будинків. Усі вони такі само малі, дерев'яні, з тісними кімнатками, збудовані на кошти підприємства, де працювали Оскар з Євою. Працювали там усі мешканці нашого маленького фабричного селища, що звалося Гроюнга.

Правда, дехто жив і в кам'яницях. Звісно хто: просторікуваті чиновники — в них і заробіток, і клапоть зелені перед будинком були набагато більші.

Коли я вийшов на вулицю, то побачив, що вона неначе вимерла. Вдалині виднілися за селищем фабричні труби, вищі від церковних дзвініць. Фабрика ще нова й виблискувала голубінню на сонці, тим більше, що стояла вона на березі Блакитного озера, вода в якому теж голуба. Саме там, на фабриці, були зараз усі дорослі.

Правда, не всі. Дехто працював у магазині, дехто в іншому місці, а декотрі й зовсім ніде не працювали. Я подумав, що непогано було б зараз завітати до Крістін. Вона мала свою невеличку пральню та ще й доглядала нашу Лотту, коли Оскар з Євою були на роботі. Вона й мене доглядала, коли я ще не ходив до школи. Вона по-своєму чудова, ця чистьоха Крістін: маленька, худенька й дуже добра, хоч на перший погляд трохи грубувата й жорстка. Але, поміркувавши трохи, я вирішив до неї не йти, бо тоді Лотта розкаже, що я вставав.

Потім мені в око впав жовтий шкільний парканчик, за яким бігали дітлахи. Ось пролунав дзвінок, і вони почали юрмитися біля вхідних дверей. Той шкільний дзвінок — усе одно, що фабричний гудок. Він спочатку зазиває всередину, а трохи згодом виганяє надвір, дає команду, коли людині працювати, а коли йти відпочивати.

Наше селище розкинулося в долині між двома пагорбами. Один його кінець сягав до Блакитного озера, а другий тонув у густих лісах та зелених луках. Верх одного з пагорбів займали ми, а на другому стояла вілла Блакитного Дядька. Насправді він Бальквіст, а звався Блакитним Дядьком тому, що тримав блакитну фабрику та голубу віллу. Вілла — чималий будиночок, зроблений з гладенького обструганого дерева, з багатьма різьбленими прикрасами. Довкола на великих зелених клаптях трави росли кущі та фруктові дерева. Був тут і крихітний ставок з золотими рибками. А все це обгороджене блакитним дерев'яним парканом.

Я вирішив краще піти в гості до Приблуди. Він мешкав у маленькій хатинці, що була колись червона, але з часом вицвіла й зробилася майже сірою. Той Приблуда, до речі, зовсім ніякий не приблуда. Його прозвали так за те, що завжди ходив у брилі та ще й мав чорну бороду, в якій уже пробивалися срібні ниточки. Раніше він, як і всі, ходив на фабрику, але його звільнили, бо він захворів. Одного разу, коли він працював на складі, йому на спину звалився великий ящик і мало не вбив. Та йому все одно довелося б піти з роботи, бо він завжди казав те, що думав про порядки на фабриці.

Приблуда жив, можна сказати, в самісінькому лісі. До цього я добирався вузькою стежкою. Сонце ледве пробивалося крізь віття сосен, голосно цвірінькали пташки.

Та ось дерева розступилися, і в мене перед очима постала Прйблудина хата з прихиленою до причілка дровітнею та яблунею біля дверей. Під самою стіною цвів пахучий бузок. Ніде ні душі, двері хатини зачинені. Лише десь недалеко дзюрчав струмок.

Я постукав, але мені ніхто не відповів. Та що тут дивного? Приблуда або вважав, що можна заходити без стуку, або просто недочував після довгих років праці на фабриці Блакитного Дядька. Зайшовши до хатини, я спершу нічого не побачив після яскравого сонячного світла. В хатині було дві кімнати: більша, з кухонною плитою, відкидним столиком та кількома стільцями, і маленька з ліжком.

Звідти я й почув голос Приблуди. Але озвався він зовсім не так, як завжди. Не свиснув, не заспівав і не вилаявся, як то з ним частенько бувало. Навіть нічого не пробурмотів собі під ніс — ні веселого, ні поганого, хоч любив різні примовки, особливо коли працював біля верстата або вирізував ножем дерев'яні фігурки. Він лише тоненько й протяжно заскиглив, наче

маленька дитина або хвора тварина, і той біль, що чувся в його стогоні, заповнив усю кімнату.

Я підійшов ближче.

Його волосся злиплось на спітнілому чолі, обличчя посіріло, очі дивилися й нічого не бачили. Скрутившись на боці калачиком, він хапався за живіт.

— Що' з вами? — спитав я. Треба було щось казати, але я не знав, що саме.

Дивно було бачити його таким безпорадним — завжди веселого й повного життєвої сили, та ще й мастака на вигадки. Я просто не знав, що мені робити, що казати.

Він спробував підвести голову, але вона безсило впала на подушку. Він зцову застогнав — тепер ще дужче. Потілі хотів щось сказати, але не зміг. Очевидно, біль був такий дошкульний, що я собі й уявити не міг. По обличчі в нього градом котився піт, простирадло було мокре.

Я вибіг на кухню, змочив рушника у відрі з холодною водою, витер йому обличчя, а на чоло поклав холодний компрес. Він мляво усміхнувся на знак подяки. Принісши склянку води, я взяв його за потилицю, намагаючись підняти голову й напоїти. Але він не міг пити. Вода витікала з куточків рота.

— Дякую,— ледве чутно прошепотів він."

Потім, видно, йому знову стало гірше. Він зойкнув і відкинувся на спину. Очі його широко розплющилися, він затремтів усім тілом, а за мить застиг нерухомо. Невже помер?

Ні, я чув уривчасте дихання. Що ж робити? Зараз і мови не могло бути про те, щоб залишити його самого, піти додому й лягти в ліжко. Тепер я почував себе відповідальним за цю людину. Він же завжди був такий ласкавий до мене, особливо тоді, коли я сумував або сердився, і щоразу мене розвеселяв.

Тепер моя черга допомогти йому. Але як? Перш за все, треба подбати, щоб його взяли до лікарні.

Я вискочив з хатини, пробіг мимо дровітні, що водночас правила за свинарник, і щодуху помчав стежкою. Я й не знав, що вмію так швидко бігати. Отож біг я біг, аж поки стомився й зупинивсь трохи одхекатись. Коли дуже швидко біжиш, то в роті відчувається присмак крові.

Під лісом стояла невеличка молочна лавка тітки Брун-скуг. Тут іноді купували свіжі булочки виробництва власниці лавки. Коли я влетів у двері, тітка Брунскуг саме стояла й розмовляла з відвідувачкою.

— Хлопче! — вигукнула вона.— Чого ти носишся, як навіжений? — І повела далі мову з відвідувачкою про погоду, про вітер та про свої болячки.

Я думав устряти в їхню розмову й сказати, що Приблуда лежить у своїй хаті й ось-ось помре. Але не встиг я й рота розтулити, як тітка Брунскуг докірливо кинула, що дітям слід почекати, поки дорослі скіпчать розмову, а по встрявати без дозволу. Далі вона ще й брови насупила, прикинувшись сердитою.

Мені здалося, що я мовчки стою біля них цілу вічність.

Нарешті мені урвався терпець:

— Тепер ви помовчте й послухайте мене! Приблуда лежить сам і ось-ось помре!

— Який приблуда? — спитала тітка Брунскуг.

— У нас вештається приблуда? — здивувалася відвідувачка, витріщивши очі.

— Ви що, не розумієте? Приблуда — це Лейф, що живе в лісі.

— Ага, це він,— мовила тітка Брунскуг.

— Саме він, і до того ж хворий. Лежить непритомний у своїй хатині. Я зайшов до нього в гості, коли дивлюся — а він лежить. Зовсім не може говорити, тільки знай тремтить. У вас є телефон? Треба викликати "швидку допомогу".

— Дитипко, чому ж ти одразу не сказав? Звісно, треба! Тітка Брунскуг швидко зникла за завісою, що відділяла

собою маленький закуток у крамниці. Я почув, як вона набирає номер. Бідолаха так хвилювалася, що замість лікарні потрапила до якогось м'ясника. Той подумав, що з ним Жартують, розповідаючи про лісову хатинку, де лежить напівмертва людина. Та врешті-решт потрапила вона куди с-ід і розповіла про нещасний випадок.

— Вони зараз приїдуть,— сказала тітка Брунскуг.

її кругленькі щічки геть порожевіли, і видно було, що вона збирається розпитувати мене про хворого.

— Заспокойся, Петере, мій маленький,— обізвалася вона збуджено.— Сядь тут і з'їж краще булочку.

— Ні, буде краще, коли я піду до нього й там почекаю "швидку допомогу"! — випалив я і шугнув у розчинені Двері.

Назад я вже не так швидко біг.

Ввійшовши в хатинку, я побачив, що Приблуда й досі лежить нерухомо, а обличчя його зробилося ще сіріше. Я знову витер йому піт рушником.

— Скоро приїде "швидка допомога",— сказав я, але вій, здавалося, нічого не чув.

Минуло з півгодини, поки— прибула карета з лікарями. Видно, їм було важко добиратися крутим і звивистим узвозом, обабіч якого густо росли кущі. Дорогою вони весь час сигналили, хоча попереджати не було кого, хіба що зайців чи пташок.

Саме на ту хвилину, коли заходили лікарі, Приблуда розплющив очі й глянув на мене. Потім підняв руку і взяв мою долоню в свою. Ох, і здоровенний же в нього кулачисько! Вся моя рука сховалася в ньому. А гарячий він був — як піч!

Приблуда легенько стис мою руку, наче хотів сказати, що він мене і впізнав і дуже дякує за все.

Невдовзі його поклали на ноші. Він знову застогнав, хоч підіймали його обережно, і все ще тримав мою руку в своїй.

Перед тим, як зникнути в машині, Приблуда повернув голову до мене й ледве чутно видавив:

— Петере, приглянь, будь ласка, за моїм кабанчиком.

— Обіцяю,— поклявся я.

Дверцята зачинились, і машина від'їхала. Ще довго було видно, як вона підскакувала по нерівній дорозі, поки зовсім зникла за поворотом.

Стало тихо. Лише кабанчик рохкав у хліві.

3

Тепер, як бачите, я мав у себе на шиї кабана. І це того самого дня, коли я вирішив пролежати в ліжку решту свого життя!

Оскар не дуже здивувався, коли побачив, що я не в постелі.

— Життя весь час підносить нам сюрпризи,— сказав він.— У ньому криється багато несподіванок.

Але, наскільки я пам'ятаю, в їхньому з Євою житті майже нічого такого не крилося. Щоранку вони вставали в одну й ту саму пору, йшли на фабрику, робили там день при дні одне й те саме, потім верталися додому, дещо порали по хазяйству, балакали трохи між собою, дивилися телевізор і нарешті йшли спати. І в усіх людей, що мешкали біля нас, дні були точнісінько такі самі.

Я чув, як Єва з Оскаром розмовляли вечорами про роботу, про те, як вона висмоктувала з них останні соки, як тієї роботи ставало дедалі більше, а грошей ніхто й не думав набавляти.

— Треба покласти край цьому визискові,— казав щоразу Оскар, але таким тоном, ніби й сам не'вірив, що це колись буде. А трохи згодом додавав:--З людьми обходяться як із свиньми.

Не знаю, як де обходяться зі свиньми, а Приблудиного кабанчика я доглядав як слід. Я пестив його, мов рідну дитину. Часто допомагав мені в цьому Стаффан. Ми охрестили кабанчика Останнім Могіканином, побризкавши водою на його рожевенький писок.

— Відсьогодні ти зватимешся Останній Могіканин,— промовили ми урочисто.

Останній Могіканин вислухав нас незворушно. Видно, йому було байдуже.

Якось після уроків Стаффанові, котрий був мастак на вигадки, спала на думку одна ідея. Він вирішив, що Останній Могіканин не може почувати себе зручно в отому крихітному свинарнику. До того ж, йому може стати моторошно однієї ночі, коли ліс заллє голубувато-біле місячне сяйво, коли заухкають сови й затріпочуть крилами кажани. Негоже нам кидати його самого в лісі, бо це було б, як сказав Стаффан, справжнісіньке шкуродерство.

Ми зійшлися на тому, що Останньому Могіканинові краще жити у нас вдома.

І ось ми прийшли за ним — забрати й відвести його до лгодей, туди, де тепло, де, як кажуть, усі зручності. Виманивши його з дровітні їжею, ми швиденько накинули й зав'язали йому на шиї мотузку. Він здивовано зиркнув на нас, хрумкаючи те, що йому принесли.

Далі ми із Стаффаном одчинили хвіртку й потягли за мотузку. Дуже неохоче поплівся Останній Могіканин за нами. Він раз у раз спинявся й тикався рилом у землю або намагався повернути нас у зовсім інший бік.

— Ні, Останній Могіканин ще не вмер, він одчайдушно чіпляється за ліани, з'їдаючи по дорозі кокосові горіхи та банани! — вигукували ми із Стаффаном і щосили натягували уявного каната.

Коли вийшли з лісу, стало трохи легше. Тепер усі ми рухалися повільно: Стаффан, я і Останній Могіканин. На тротуарі нам зустрілася якась жінка — вона мало не сіла в канаву обіч, угледівши нашу процесію. Вона ще довго дивилася нам услід, не вірячи власним очам.

Далі, вже вибираючись на пагорб стежиною, що вела до нашого будинку, ми зустріли дядька Янсопа. Короткозорий дядько Янсон завжди носив окуляри з товстими скельцями й капелюх.

— Добрий день, дітки,— привітався він.— Вигулюєте собачку?

Сильно примруживши, він уважно розглядав Останнього Могіканина. А той усівся, як укопаний, і ані руш з місця.

— Якої ж породи ваш песик? — спитав дядько Янсон.

— Самі бачите, це бультер'єр,— самовпевнено відповів Стаффан. До речі, він дуже добре знався на породах, бо його батько працював суддею на собачих виставках.

— Трохи незвичайний вигляд такої породи,—пробурмотів собі під ніс дядько Янсон.

— Дуже рідкісний вид для Швеції, — не вгавав Стаффан.— Раніше з ним полювали на биків.

Тут ми мусили покинути дядька Янсона. бо Останній Могіканин несподівано рвонув мотузок і потрюхикав так, що

ми із Стаффаном ледве встигали за ним чвалом. Довгепько ми бігли, аж поки раптом спинились біля нашої хвіртки.

— Дивись, він уже знає, де наш дім,— здивувався я.

— Звісна річ,— підтвердив Стаффан.— Немає звірів розумніших, ніж свині. За ними йдуть черепахи.

Хоча й з великими труднощами, та все ж якось заманили ми Останнього Могіканина у хвіртку й потягли по гравійній доріжці. А от лазити по сходах нагору — цього від свиней навряд чи можна вимагати. Нарешті подолали ми з ним і ті сходи, опинилися в передпокої і прив'язали його до вішалки з капелюхами.

— Ласкаво просимо,— сказав я.— Сподіваюся, .тобі тут буде добре.

Останній Могіканин, видно, відразу відчув, що він удома, бо налив на килимку невеличку калюжу.

— Наче не міг зробити це на вулиці,— докірливо кинув я, трохи розчарований туалетними звичками нашого підопічного.

— Килимок згодом треба буде підсушити, — заспокоїв мене Стаффан.— І взагалі, нам доведеться довгенько поморочитись, поки ми виховаємо з нього чисту й порядну кімнатну свинку. А зараз влаштуємо для нього постіль.

Останній Могіканин мав оселитися в моїй з Лоттого кімнаті, поки Приблуда вийде з лікарні. Для цього ми перш за все повикидали на білизну всі Лоттині іграшки з великого коша. Далі Стаффан звелів постелити в ньому замість ковдри Оскарів ранковий халат.

— Свині не линяють,— сказав він,— отже, халатові нічого не загрожує.

Таке висококваліфіковане роз'яснення мене заспокоїло, бо 11 справді,.на спині в Останнього Могіканина росло небагато волосся.

Біля коша ми поставріли миску з водою.

— Принаймні тут його буде доглянуто,— сказав Стаффан і весело засвистів.

Ми не дуже чітко уявляли собі, що робитимемо з кабанчиком далі. Лягати спати ще не пора, а наївся він ще тоді, коли ми зав'язували в нього на шиї мотузку.

— Давай його викупаємо,— запропонував я несміливо, бо передчував, що Єві наш кабанчик може здатися бруднуватим. Нас вона заганяла до ванної кімнати щодня вранці і ввечері, а на Останньому Могіканинові виднілося чимало грязюки, та й пахло від нього, правду кажучи, не дуже приємно.

— Слушно кажеш,— підтримав мене Стаффан.— Брудній свині не місце у мебльованій квартирі.

Ми налили у вапну теплої води й додали туди трохи Євиного шампуню, аби була густіша піпа. Ваиия стала дуже привабливою.

Останній Могіканин тим часом уже встиг пострушувати всі капелюхи з вішалки і влягтися на улюбленій Оскаровій кепці. Тягти кабанчика до ванної кімнати було нелегко, але ще важче виявилося тягти його в ванну. Ледве ми його туди заштовхнули.

Спершу він стояв спокійно, тільки здивовано позирав, як тепла вода обступає його з усіх боків. Ми узяли щітку й почали драїти нею товстеньке рожеве тільце. Стаффан радісно мугикав. Аж раптом Останній Могіканин почав чмихати, поки розчмихався так, що заляпав піною всі стіни й долівку. Видно, набрав тої піни повен рот.

— Треба затулятися, коли чмихаєш,— повчально мовив Стаффан.

Але загалом миття проходило чудово. Ми витягли з ванни затичку, й вода з тихим дзюрчанням почала спадати.

— Тепер він має прийняти холодний душ, щоб не застудитися, коли вилазитиме з ванни.

Я взяв душ, одкрутив кран з холодною водою й почав поливати розігріту спину Останнього Могіканина. Тільки-но крижані струмені торкнулися його шкіри, він заверещав, як справжнісінька розлючена свиня.

Потім сталося неймовірне: він почав бігати, що далі — то швидше.

Підстрибнувши на зеленому гумовому килимку, що лежав на дні ванни, наш кабанчик вивалився на підлогу. Там він качався й звивався, мов намилений тюлень, аж поки став на ноги, і з гуркотом вилетів у двері. У передпокої він почав ганяти й верещати так, аж серце розривалося. Далі на великій швидкості влетів до нашої спільної кімнати, там закрутився, неначе мокра дзига, з розгону налітагочи па меблі, поки не вдарився об маленького столика, де стояла ваза з квітами. Ваза впала йому прямо на голову й розлетілася на друзки. Це його трохи заспокоїло.

— Розгніваний демон! — захоплено вигукнув Стаффан. Я однак ніякого ентузіазму не відчував, натомість думав,

що даремно ми притягли свиню додому. Стаффан, мабуть, переоцінював дресирувальні здібності цих тварин. Раніше, малюючи переді мною веселі картини, він твердив, що свиней буцімто можна навчити сидіти спокійно, подавати ніжку для привітання, махати хвостиком і навіть показувати фокуси. Але виявилось, що Останнього Могіканина не так і легко приручити.

З квітами на голові він і далі бігав по квартирі, завдаючи ще більшої шкоди: перевертав стільці, їздив на килимках, чіплявся за ніжки стола й так пронизливо верещав, що його чути було, певно, по всій Гроюнзі.

Раптом одчинилися двері. На порозі стояли Оскар, Єва і Лотта.

— ...врешті-решт усе це вибухне, і хай тоді вже дехто нарікає сам на себе,— казав Оскар, видно, продовжуючи почату ще надворі розмову.

Ступивши крок уперед, він потрапив у калюжу, щойно зроблену Останнім Могіканином. Усі прибулі ошелешено дивилися на те, що коїлося перед ними. Якась божевільна свиня верховодила в їхньому домі!

— Петере! — заревів Оскар.

Саме на ту мить Останній Могіканин скористався щасливою нагодою. На своїх куценьких ніжках, усе ще бризкаючи навсібіч водою, він метнувся до дверей, відштовхнув Оскара, який не зовсім твердо тримався на ногах, вискочив надвір і покотився вниз по сходах. Що з ним сталося далі, ми вже не бачили.

— В погоню! — вигукнув Стаффан.— Знешкодити злочинця!

І ми всі кинулися навздогін, бо не можна давати волю свині, хоч вона й Приблудина.

Стояв теплий вечір, скрізь пахло бузком та черемшиною. Сонечко ще не встигло сховатись і світило так, як воно світить лише на початку літа. Внизу на Кульвейєні1 з'явилася свиня і кудись помчала. Потім один за одним почали вискакувати люди. Попереду біг Оскар; його живіт при цьому підскакував, наче великий м'яч. За ним бігла Єва, її руде волосся тріпотіло під вечірнім вітерцем. Далі мчали ми із Стаффаном, а позаду Лотта.

Останній Могіканин на цей час опинився вже в самому центрі селища.

По дорозі ми знову зустрілися з дядьком Янсоном. Він уважно стежив за гонитвою своїми короткозорими очима.

— Дивний собака, що там не кажи,— мовив він, коли свиня щодуху промчала повз нього.

Трохи згодом до нас приєдналося ще кілька людей.

Дітлахи, що мирно бавились на вулиці, кинули всі свої справи і з несамовитим лементом помчали за нами. Дорослі теж не відставали, даючи на ходу різні поради.

Ось уже ми всі в центрі селища. Свиня перескочила Стургатан, ніскільки не зважаючи на автомобілі й велосипеди. Чим далі, тим більше людей приєднувалось до нас.

Мені було не дуже весело від думки, що Останній Могіканин може втекти від нас. Кабанчик був прудконогий, мов ласиця, а наша підвищена увага й рідкісна можливість показати свої спринтерські здібності надавали йому ще більшої Жвавості. Він був у чудовій формі, тож легко, без ніякої

1 Кульвейєн, Стургатан, Фабріксвейєн — назви вулиць.

напруги летів.уперед, в той час, як паше товариство вже почало вибиватися із сили. Один дідусь спинився і схопився за живіт, сказавши, що він, мабуть, уже добігався.

Останній Могіканин, покружлявши трохи селищем, припустив по Фабріксвейєну. Ця вулиця вела до вершини другого пагорба. Тут, не знати чому, він трохи стишив свій біг. Віддаль між нами зменшувалась. Майже біля самої вершини Оскар стрімголов рвонув уперед. Обличчя його густо почервоніло; вигуками він підбадьорював тих, що бігли позаду.

Зібравши останні сили, він кинувся на кабанчика. Але той вирвався й шугонув просто в напіврозчинену хвіртку, що вела у садок Блакитного Дядька.

Той садок — вершина садівництва. Така собі підстрижена, доглянута ідилія з чепурненькими кущиками, обрізаними кожен на свій лад: тут і зелені кулі з кубами різної величини, і гігантські "ескімо на паличці", також зелені. Коротко підстрижені трав'яні галявинки нагадували добре виголену шию самого Блакитного Дядька. Посередині виблискував ставок, у якому рожеві від вечірнього сяйва небесні хмарини відбивалися в напівсонних короп'ячих очах. Довкола стояли акуратні дерева, а поміж ними подекуди зухвало визирали пуп'янки барвистих квітів.

У цьому штучному раю Останній Могіканин бігав мов несамовитий, не маючи найменшого бажання спокійно помилуватись красою рукотворної природи. Слідом за ним мчали його переслідувачі, щоправда, не так завзято.

У Блакитного Дядька саме були гості; всі вони сиділи на терасі, й пили каву.

Спантеличено і приголомшено дивився Блакитний Дядько на вторгнення непроханих гостей. Кружляючи по садку, Останній Могіканин продирався крізь рукотворні хащі, гарцював по газонах, аж вирвані з корінням квіти підлітали вгору. Велетенський чорний пес Блакитного Дядька теж Уздрів Могіканина й розлючено кинувся за ним. Відчувши, Щ° будуть непереливки, кабанчик дременув крізь хащі рододендронів, стрімко промайнув через трав'яне поле й, не помітивши вчасно ставка, шубовснув у воду. Поплававши трохи із золотими рибками, він виліз на другому березі й далі помчав по садочку.

Ми спробували оточити втікача. Тепер уже й сам Блакитний Дядько приєднався до нас. Він став, широко розставивши ноги, сподіваючись, що так йому вдасться упіймати Останнього Могіканина. Але той був іншої думки. Йому с^ме впав у око світлий костюм Блакитного Дядька, і, помітивши просвіт у нього поміж ніг, Могіканин блискавично майнув туди.

На мить усім здалося, що Блащітний Дядько їде дерхи на свині, та ще й задом наперед.

— Оце так-так! Ату! — надривався Стаффан. Він продовжував горланити й тоді, коли Блакитний Дядько, вже з'їхавши із свинячої спини, котився просто в зарості японського ялівцю.

— Це порушення закону про недоторканість житла! — репетував він звідти.— Викличте поліцію!

Невдовзі Останній Могіканин, мабуть, притомився, бо спокійно зупинився біля карликової сосни й почав робити під собою калюжу.

Тим часом Оскар підійшов до нього, сказавши щось тихим, ласкавим голосом, і накинув йому на шию свій ремінь. І диво дивне! Поки він робив це, кабанчик не поворухнувся!

— Атож, стій тепер спокійно. Ти вже й так багато накоїв лиха,— примовляв Оскар.

Люди довкола сміялись і плескали в долоні. Тільки Блакитний Дядько вочевидь був не дуже вдоволений. Його обличчя майже посиніло від люті.

— Я вимагатиму відшкодування збитків! Я подам до суду за серйозні порушення закону! Вандали! — репетував він, очищаючи грязюку з фланелевого костюма.

Погоня скінчилася. Люди розходилися по домівках, жваво обговорюючи подію. Оскар вів на ремінці кабанчика. Тепер він видавався дуже гарно вихованим.

Я плівся поруч.

Мені здавалося, що Оскар ось-ось накинеться на мене з лайкою. Тепер я був майже певен, що ми зробили неправильно, взявши свиню додому. Оскар, мабуть, був такої самої думки.

— Слухай,— почав я.

— Мовчи! — буркнув він якимсь не своїм голосом. Тут я помітив, що він чомусь затамував подих, а сам став схожий на надуту повітряну кулю, яка ось-ось має лопнути. Він затулив рота рукою, щоки в нього надулися, мов у сурмача в оркестрі.

Тільки-но мц трохи відійшли від хвіртки, тут і почалося! Оскар зареготав!..

Він реготав і від реготу спершу зігнувся навпіл, а потім сів край канави. Сльози котилися в нього по обличчю, живіт витанцьовував так, наче всередині сиділо кенгуреня. Той регіт був такий шалений, що линув високо під хмари, лунав по всій Гроюнзі, мов запах бузку та черемшини. А Оскар сидів, підвівши обличчя до неба, і заходився сміхом.

Я теж засміявся.

Люди, що йшли додому, спинялися посеред дороги і починали реготати й собі. Вся Гроюнга виповнилась одним великим сміхом.

4

То востаннє я чув його сміх, Оскарів сміх.

Свиня зайняла своє звичайне місце в свинарнику. Приблуда теж повернувся додому, пролежавши в лікарні три тижні. Кілька разів я провідував його, і щоразу він ставав дедалі більше схожий на самого себе. Історія з кабанчиком трохи підбадьорила його. Він просив, щоб я ще і ще розповідав йому про все, що сталося. Звісно, він не зайшовся таким реготом, як Оскар, але всміхнувся, почувши про вторгнення свині в садок Блакитного Дядька.

— Так йому й треба,—сказав він.— Коли людина не здатна сама за себе помститися, нехай це зробить за неї її свиня.

Я не дуже добре збагнув тоді, що мав Приблуда на увазі. Але одне мені було ясно: Блакитному Дядькові не пощастило саме тому, що Оскар так щиро реготав. У місцевій газеті про цю історію з'явилася ціла стаття під заголовком: "Свиня в садку директора Бальквіста". У статті Блакитний Дядько повторював свої погрози щодо відшкодування збитків і таке інше.

— Хай позиває свиню до суду! — веселився Оскар.

Нічого в Блакитного Дядька не вийшло. Він лише виставив себе на посміховище, так що потім люди довго хихотіли йому вслід.

Коли Приблуда повернувся додому, він влаштував для мене справжній бенкет на вдячність за те, що я викликав йому "швидку допомогу" й наглядав за свинею. Він почастував мене тортом, фруктовим соком, а потім вирізав із дерева маленьку свинку й подарував мені. На підставці було виписано: "Останній Могіканин".

— Це тобі на згадку про незабутнє полювання на свиней,— мовив Приблуда.

Наближалися літні канікули. Дні стояли спекотні, виповнені зеленню та яскравим сонячним світлом. Тепло було навіть уночі. Дерев'яну свинку я поставив у себе на підвіконні. Вона була точною копією Останнього Могіканина: голова його теж так само хилилася додолу, а хвостик задерикувато стирчав у небо. То була моя найкраща річ.

Удома в нас ніхто вже більше не сміявся. Оскар був чимось стурбований. Він мовчки ходив по квартирі або годинами просиджував, втупившись поглядом у якусь точку. Вечеряв він мляво, ніби дрімав.

Єва теж поводилася дивно, на вигляд вона була вкрай стомлена, легко втрачала самовладання, дратувалася, чіплялась до найменших дрібниць, верещала з будь-якої причини; іноді й зовсім не здогадаєшся, чого вона від тебе хоче.

Лотта могла заснути ввечері, тільки вмостившися на Єви-ному ліжку.

Ночами Оскарові не спалося. Він ходив туди-сюди по кухні, і я чув його важкі кроки на лінолеумі. Ходив він отак у

місячному сяйві, що лилося з вікна, а думки в нього, видно, не дуже приємпі.

Одного разу я чув, що він плаче. То було довге, приглушене ридання. Одразу ж і в мене підкотив клубок до горла. Ні, це неможливо — лежати отак у ліжку і слухати цей нічний уривистий плач.

Я вийшов до нього на кухню. Він сидів за столом, застеленим зеленою клейонкою, поклавши голову на руки. Великі дужі руки беавільно лежали на столі. Спина здригалася від плачу. Поруч з ним стояла напівпорожня пляшка.

— Що з тобою, Оскаре? — спитав я.

Спершу здалося, ніби він не чує мене. Але згодом підвів заплакані очі й глянув на мене. Сльози текли по його щоках.

Він випростався й посадив мене на коліна. Потім, припавши головою до мого плеча, знову заплакав, і не видно було кінця-краю тому могутньому потокові сліз. А я сидів і погойдувався в нього на колінах у ритмі плачу, відчуваючи міцні обійми його рук, тепло його тіла, запах горілки і поту.

— Нічого, нічого, Петере,— сказав він.

Але я знав — щось було. Може, він просто не хотів говорити? А може, й сам не знав, що з ним діється? Знав чи ні?

Оскар обережно встав, усе ще тримаючи мене на руках, відніс мене в спальню й поклав на ліжко. Потім сів поруч зі мною на ковдру й почав гладити моє чоло. Я відчував, що мене великою чорною хвилею обгортає втома, але все одно не міг

заснути. Він іще довго сидів біля мене мовчкп. Потім підвівся й тихенько вислизнув з кімнати. Мабуть, подумав, що я сплю.

Що б усе це означало?

Наскільки я пам'ятав, нічого особливого не трапилося. Оскар з Євою теж наче не перемінилися, принаймні зовні. Вони були просто втомлені. Здавалось, що їм набридло тримати себе в руках.

Оскар дратувався із щонайменшої причини. Коли до мене приходив Стаффан або хтось із моїх товаришів і ми здіймали невеличкий галас, він сатанів і починав горланити, щоб ми закрили роти або йшли кудись, і чим далі, тим ліпше. Єва була не краща за нього. Іноді вона могла лементувати без будь-якого приводу, й від цього лементу двигтіли стіни.

Я вже почав думати, що я в усьому винен, бо ще ні разу не змовчав їм. Вони кричали — і я кричав, вони грюкали дверима — так само робив і я. Мене дратувала їхпя роздратованість. А може, справа зовсім не в мені? Не знаю, але я чомусь почував себе винним.

З головою, повною невеселих думок, поринав я у важкий сон. По ночах ввижалися мені дерев'яні свині. Останній Могіканин, стоячи на підвіконні, починав реготати так само, як Оскар. Потім той регіт переходив у плач. Сам не знаю чому, але мені ставало моторошно. Не перестаючи сміятись і плакати, свиня раптом зменшувалася, аж поки зовсім зникала з очей.

Я прокидався, облитий холодним потом, дивився на вікно й бачив там Останнього Могіканина, що стояв на своєму звичному місці.

5

— А щоб тобі! Як ти мені набрид, бісове хлопчисько! Коли вже ти припиниш свої вибрики?

Оскар так хряснув дверима, що стіни затремтіли, а одвірки мало не порозлітались на шматки. У мене в голові теж щось хряснуло й затремтіло. Як можна сердитись на двері? І чи взагалі можна розмовляти з дверима? І що цікаво: останні слова лишилися в кімнаті!

— Ти теж міг би припинити свої вибрики! — крикнув я навздогін.

Так було кожного ранку.

Я лежав у ліжку, гортаючи комікси. Мені треба було проглянути хоч одну історію,' перш ніж я встану. Оскарові хотілось, щоб я вставав одразу, але я собі й далі читав, і цього було досить, аби вивести його з рівноваги. Він як скажений трусив мене, а я підскакував на ліжку, й гадки не маючи вставати. Пригадую, раніше ніколи такого не бувало, а тепер — кожнісінького ранку.

Я позичив у Стаффана цілу купу журналів з коміксами. У нього їх сила-силенна. Це ж чудово— читати комікси! Тоді людина забуває все, що діється навколо. Для мене в такі хвилини існували лише герої коміксів та їхні пригоди, все інше вмирало поза барвистими квадратиками. Це все одно, що дрімати, навіть краще. Тут тобі готовісінькі сни про те, як можна зробити щось велике, або як стати сильним, або, наприклад, як навчитися нічого не відчувати, принаймні сторонніх речей.

Але на що здатний я сам, мені так і не довелося дізнатись. Я не знав навіть, що б мені хотілося зробити. А як позбутися отих жахливих відчуттів: смутку, гніву, збентеження?..

Я почув, як Оскар хряснув ще й парадними дверима. Він пішов на роботу, нічого не ївши, і знову я відчув себе винним і в тому, що він не поснідав, і в тому, що хряснув дверима, і в усьому іншому.

Єва зайшла до кімнати й сіла біля мене на ліжку.

— Чому щодня у нас одне й те саме? Навіщо ти дратуєш Оскара саме тоді, коли він такий стомлений? Невже ти не можеш стати хоч трішечки слухнянішим? Ось бачиш, через тебе він пішов, навіть не поснідавши.

Вона, звісно, на його боці, іншого нічого й чекати. Отже, все сталося, як завжди, через мене, бо Лотта ніколи нічого не робила злого. Вона гарна й розумна дівчинка. А я — накип. Так обізвав мене одного разу Оскар, коли ми сварилися.

Накип — що це? Я спробував уявити його собі: щось плавуче, наче шкірка на молоці, та ще й смердюче, мов гнила вода. Але картина, звісно, неповна. Це погано — бути накипом.

Я сердився, але не на Єву. Радше на себе самого. На накип.

— О'кей, я теж піду не снідавши,— сказав я.— Тепер ми поквиталися.

У одну мить я натягнув на себе одежу, схопив портфель і вискочив у двері. Єва щось крикнула вслід, та мені було байдуже. Сівши на велосипед, я помчав щодуху з пагорба вниз. На очах од вітру виступили сльози.

У школі я дружив найбільше зі Стаффаном. Того дня мені було дуже важко зосередитись і уважно слухати уроки. Взагалі весь минулий тиждень я був якийсь неуважний. От і зараз не слухав, що казав учитель, а дивився в вікно. Від голоду бурчало в животі. На вулиці щедро світило яскраве сонечко.

Мене щось запитали, але я не почув.

— Петере, слухай уважно! Хіба можна фантазувати на уроці?

— Так,— сказав я.— Тобто ні.

— Пане вчителю, можна мені вийти? — закричав Стаффан, щоб відвернута увагу від мене й вивести із скрутного становища.

— Тобі що, негайно треба? Зараз буде перерва. І цієї миті пролунав дзвінок.

На перерві ми із Стаффаном завели балачку про Єву й про Оскара, про те, які вони стали дратівливі останнім часом.

— Вони скоро розлучаться, — запевнив мене Стаффан.— Ось побачиш. Мої теж так само поводились перед розлученням.

Оце новина! Невже Оскар і Єва розлучаться? Я не міг у це повірити, хоча Стаффан говорив, як завжди, дуже переконливо. Я знав, що його батьки розлучилися років два тому. Відтоді він лише раз на рік провідував свого тата, жив у нього влітку цілий місяць, бо тато переїхав до іншого міста. Отже, Стаффанові видніше, адже він сам нещодавно побував у такій шкурі.

Але... Мені все-таки не вірилось. Оскар з Євою були для мене ніби одна людина. Я навіть у думці припустити не міг, Що вони коли-небудь розійдуться в різні боки. Принаймні мені здавалося, що вони дуже високо цінують одне одного, а в їхніх очах завжди легко читалося, як вони люблять одне одного. І ось маєш! А може, все це — тільки моя фантазія? Хіба не дратували вони одне одного останній час? А про Що вони шепочуться щоночі?

Я нічогісінько не міг збагнути.

— Думаю, що та помиляєшся,— сказав я Стаффанові.

— Буває й так, але дуже рідко,— усміхнувся він.

Тепер ця думка не давала мені спокою. Вона засіла в мені й гризла, мов маленький звір. Що буде з нами — з Лоттою та зі мною? Невже нам теж доведеться зустрічатися з Оскаром тільки раз на рік улітку?

Стаффан утік од мене шкільним подвір'ям. Та це, врешті, й непогано, бо мені хотілося побути самому. Я тихо поплентався до воріт. Ішов і бачив лиш чорний асфальт у себе під ногами, на якому хтось крейдою понамальовував різні картинки. Деякі з них уже наполовину стерлися. Я був заглиблений у свої думки.

Раптом на мене налетів Карл-Ерік. Він був старший за мене на один рік, страх як любив дражнитися, одне слово, був справжній забіяка. Зустрітись із ним — означало нара-зитися на неприємності.

— Ану давай побалакаємо, чорти б тебе взяли! — крикнув несподівано він.

Я спробував відійти, але він уже вчепився в мою руку.

— ЗажДи хвилинку. Ти що, поспішаєш і не хочеш трохи побалакати зі мною?

— Нам з тобою нема про що говорити,— відповів я, намагаючись вирватися, але він тримав мене дуже міцно.

— Так, я бачу, що тобі вже не хочеться. Але, на жаль, я хочу з тобою говорити!

— Добре, говори, але мені все одно нічого тобі сказати.

Я відчував, що в мені починає закипати гнів, лютий гнів, і вже трусить усе тіло.

— Ну, гаразд. Ти, мабуть, уважаєш себе дуже сильним, чи не так? А чи знаєш ти, що буває з такими, як ти? Хочеш, я тобі покажу?

Перш ніж я встиг отямитися, він крутнув мою руку так, що я думав, вона переломиться. Мені стало боляче, аж сльози навернулися. Я закусив губу, щоб не закричати.

Біля нас уже зібралися учні. Вони стали в коло і з цікавістю чекали, що буде далі.

— А може, все-таки поговоримо? Кажуть, що твій батенько — комуніст.

— Хто каже? — ледве видавив я з себе.

— Сольвейг!

Сольвейг — донька Блакитного Дядька, вона вчилася в одному класі з Карлом-Еріком.

Я не знав, що відповісти. Комуністи в Гроюнзі вважалися прокаженими, і всі це знали. Але я чув, що й Приблуду називали комуністом. Отже, нічого страшного в цьому бути не могло.

— Признавайся,— вів далі Карл-Ерік.— Кажи: мій батько — чортів комуніст!

— Ні, цього не буде,— відповів я.

Він заламав мою руку сильніше. Я скрутився так, що ледве не впав на землю. Але тепер від злості навіть не відчував болю.

— Ну,— сказав Карл-Ерік суворо.

— Ні!,.

Я приловчився й ударив Карла-Еріка, влучивши в болюче місце — у підйом ноги. На мить він ослабив захват, і мені пощастило вивернутися. Не гаючи часу, я кинувся на нього з міцно стиснутими кулаками. Карл-Ерік сторопів. Він, певне, сподівався, що я дремену від нього світ за очі, тому й звалився від несподіваного удару. Я побачив подив у його очах, який швидко перейшов у лють.

Він, підвівся. Всі, хто юрмився навколо, під'юджували ьас вигуками.

— Ти ще пожалкуєш про це, маленька потворо! — прошипів Карл-Ерік і сильно вдарив мене в обличчя.

Але я був такий розлючений, що не відчув болю. Зібрав-піи всю свою злість, усю лють, що була в мені, я дав йому здачі.

Несподівано з'явився вчитель і розвів нас у різні боки.

— Не треба битися,— сказав він.— Це ж ні на що не схо-Же. Дайте один одному руки.

Але я не подав руки Карлу-Ерікові. Я не міг цього зробити.

— Знаєш, хто ти? — спитав я його.— Знаєш хто? Ти накип, чуєш? Накип!

Я пішов до туалету й заходився вмиватися холодною водою. Все тіло боліло, в розбитих губах щось калатало, ніби туди перемістилося серце. Я відчув солоний присмак крові. Глянувши в дзеркало, побачив там справжнє опудало: руде волосся злиплося від поту й стирчало на всі боки, блакитні очі дивилися на мене гнівно й виклично. Нічого собі пика, та найгірше, що вона — моя.

Того дня я не пішов додому найкоротшим шляхом, бо вчитель пригрозив подзвонити батькам. Він сказав, що далі так тривати не може.

— Спершу ти десь, витаєш думками на уроках, міркуєш про сторонні речі, потім затіваєш бійку. Якщо так буде й далі, я вимушений буду зателефонувати твоїм батькам і поговорити з ними. Думаю, так буде краще. ^

Та він дуже помилявся, бо насправді Єві з Оскаром тільки цього й бракувало. Вистачало в них і без мене клопоту.

Я пішов стежкою вниз, далі — берегом Блакитного озера, де густо росли вперeміш берези й горобини. Усівшись на камені, я дивився на водну гладінь.' яка брижилася під легеньким вітерцем. Немов блакитна ковдра простяглася над глибиною, прикриваючи невидимий ландшафт.

"Чому б не здійнятися бурі? — думав я.— Іноді приємно, коли шумить злива і спалахують блискавки".

6

Оскаре, хіба я винний у тому, що все так сталося? Любий Оскаре, я знаю, ти мене не бачиш і не можеш почути моїх запитань. Але мені зараз ні за що в світі не заснути. Тепер уже я не склеплю очей, як лежав колись ти без сну. І в грудях болить, як тільки подумаю про тебе. Ось я бачу тебе в місячному сяйві, хоча добре знаю, що ти зараз спиш.

и

Ти живеш у мені, розумієш? Я чую твій сміх, хоч ти давно вже не смієшся. Твій образ приходить до мене вночі, коли я сплю. Він з'являється переді мною і вдень. Так якось зненацька ти приходиш, береш мене на руки, я відчуваю тепло твоїх рук, що пронизує мене до самого серця.

Я знаю, це безглуздя — розмовляти з тобою, коли тебе тут нема, коли ти спиш. З цього нічого вийти не може. А як важко розмовляти, коли конче треба поговорити, а настрою ніякого нема! В кожному разі, це неприємно. Я знаю, що й тобі теж неприємно. Людина завжди боїться, що її не зрозуміють. Тому вона або нічого не каже, або каже зовсім не те, що хотіла сказати. Ось і виходить, що ніхто нікого не може зрозуміти. Тоді людина й зовсім відмовляється говорити, боячись

налякати іншу людину, зробити їй боляче або зіпсувати настрій. Усе це, звичайно, дуже страшно, але набагато страшніша невідомість!

Ти все ще вважаєш мене за дурника, за непутящого? Знаєш, мені теж було страшно. Я боявся, що ти мене розлюбиш і я втрачу тебе назавжди. Стаффанові слова про вас із Свою — про те, що ви маєте розлучитися,— страх як мене налякали. Не розлучення, а просто мені стало моторошно від думки, що ми .можемо втратити одне одного, що ти зненацька підеш од нас і оселишся десь далеко.

Однієї ночі мені приснилося, ніби ти раптом зник, і ніхто не знає, куди саме. Ми шукали тебе скрізь, ходили по всіх кімнатах, заглядали до платяної шафи, зазирали до шухляд комода, лазили до комори, на горище. Але зник не тільки ти сам — разом з тобою зникли всі ті речі, що могли б нагадувати нам про тебе: твій одяг, твоє причандалля, люлька, бритва — одне слово, все. Ніби тебе ніколи й не було. Раптом я згадав про наш фотоальбом. Спершу я довго не міг його знайти, і мене охопив страшний відчай, я навіть заплакав. "

Зрештою, знайшов я його. Він лежав у помийному відрі в кУхні під лавкою, його червоні 'палітурки були геть заляпані гущею кави, обсипані яєчною шкаралупою. Я всівся на підлозі, просто на зеленому плямистому лінолеумі. Мої руки тремтіли так, ніби я щойно вискочив з-під коліс автомобіля. Мені бракувало сміливості перегорнути товсту негнучку обкладинку. Єва з Лоттою стояли, нахилившись до мене. Тебе не було на жодному фото! Ось мої фЬтокартки. Це коли я ще був немовлям, а це ми з Лоттою будуємо хатинку на піску; а ось ми з Євою стоїмо на березі моря — це саме тоді, коли я вчився плавати. Усе є, тільки тебе немає. Наче тебе витерли з життя, не залишивши ані сліду. Знаєш, це теж дуже неприємно. Так неприємно, що в мене світ поплив перед очима.

Я спитав Єву: "Хто кинув альбом у помийницю?" Спитав таким тоном, ніби звинувачував когось. Той, хто викинув альбом, мусив же він відчути хоч крихту каяття! "Хто ж це міг зробити ІНШИЙ, крім тебе?" — відповіла вона. Я! Оце новина! Невже я міг зробити таке, чи я вам робив колись щось подібне?

Далі ми всі разом спробували уявити тебе. Я хотів бачити перед собою твій образ, але в мене нічого не вийшло. Та й навряд чи хто з нас зміг би тоді намалювати в уяві твоє обличчя. Який, наприклад, у тебе ніс? Довгий чи короткий? Рівний чи з горбинкою? А щоки запалі чи товсті? Ми силкувалися, як могли, але чим далі, тим невпевненіше себе почували, тим більше розходилися наші думки. Ніхто з нас не міг назвати хоча б одну з твоїх рис, згадати щось таке, що було властиве тільки тобі. Ти був од нас далеко, Оскаре. Ти зник безслідно.

Я прокинувся від того, що плакав. Подушка була геть уся мокра. Я не міг більше лежати, тому підвівся, вийшов на кухню і на столі побачив твою люльку. Заглянувши до передпокою, помітив, що там висів разом із курткою твій плащ. Тоді я шмигонув у спальню й підкрався до ліжка. На ньому лежали ви з Євою, тісно притулившись одне до одного. Ти скинув із себе простирадло, бо тобі було жарко. Коли я схилився над тобою, ти розплющив очі, ніби відчув мене біля себе.

— Який я радий, що ти тут,— прошепотів я.

А ти підняв руки й притяг мене до себе:

— Що ти тут робиш серед ночі, моє маленьке поросятко?

— Нічого, просто йшов до туалету,— відповів я, бо й гадки не мав, як пояснити все, що мене мучило.

— Отже, ти збився з дороги, чоловіче. Лягай краще спати,— мовив ти.

Пам'ятаєш?

Що б там не було, але ти з нами. Це головне. Ти знову живеш у мені, я можу відчувати тепло твого тіла, а голова моя повна-повнісінька різних спогадів і картин.

Ось пригадую, як усі ми жили в Едде. Давно це було, ще коли ти працював садівником. Я пам'ятаю запах землі, що йшов од твоїх рук. А ти? Ти пам'ятаєш, як ми з тобою майстрували опудала для пташок? Ми одягали їх, ніби справжніх людей, і всім давали імена. "Це в нас буде дядько Еверт,— казав ти.— А це тітка Хільда". Паркова земля була повна родичів, справжніх і вигаданих. Коли я заплющую очі, то бачу їх усіх перед собою: вони так широко розставляють руки, наче й справді хочуть упіймати всіх птахів: ворон, зябликів, ялівників.

А ще пригадую, як у мене випав молочний зуб. Єва хотіла сховати його в маленьку берестяну коробочку, де вона зберігала всі зуби, що колись у мене випадали. Але ти сказав, що цей зуб ми посадимо в землю. І ми всі разом вийшли в садок. Я тримав у кулачку свого зуба, а ти—маленьку гостру зелену лопатку. Ми закопали того зуба серед трави на зеленому схилі. "Тепер почекаємо, коли виросте в нас велике й родюче зубне дерево",— сказав ти. Пригадую також, яким я уявляв те дерево: ніби гігантський каштан з зеленим та великим, як твої долоні, листям, а на ньому білі квіти, такі собі зеленкуваті стеблинки з гронами білих молочних зубів. Запахом ці лвіти нагадували бузок.

Оскаре, якби ти знав, як я втомився. Та скоро вже, мабуть, засну. Іноді мені хочеться, щоб нічого не мінялося. Щоб усе

було завжди так само, як в Едде. Може, це нісенітниця? Адже нічого немає незмінного.

Іноді мені сниться, ніби я став Сталевим Хлопчиком, ніби дізнався таємницю надприродної сили, яка допоможе мені подолати зло. Але, на жаль, я не такий хлопчик.

7

Було ясно, як день, що так далі жити не можна.

— Ми повинні щось придумати,— звернувся я до Лотти, розбираючи Оскарову електричну бритву, яка цього райку працювала дуже невпевнено, а під кінець і зовсім замовкла. Я розкрив пластмасовий корпус і заглянув усередину.

— ІЦо придумати? — спитала Лотта, застібаючи плаття на одній із своїх ляльок.

— Я ще й сам не знаю,— відповів я, встромляючи викрутку у плетиво різнокольорових дротів.— Але, в усякому разі, далі так тривати не може. Чи хтось прокляв Оскара, чи вони з Євою прокляті обоє, чи Оскар просто скис, а прокляли тільки Єву —т — не знаю, але ми повинні їх розвеселити.

— Справді,— погодилася Лотта.— Але як? Вони ж не сміятимуться з того, з чого сміємось ми. Особливо зараз. Зараз їх нічим не розсмішиш.

. — Твоя правда,— сказав я, з'єднуючи докупи кінці дротиків.

Щиро кажучи, я не знав, що й куди прикручувати, але в мене був свій власний оригінальний метод: спершу я

продумував, як буде краще, а потім робив усе навпаки. Це дуже гарний засіб обдурювати невдачу, котра чигає тебе на кожному кроці. Коли врешті виявляється, що ти зробив не так, то принаймні можеш тішитися думкою, що від самого початку мислив правильно.

Лотта слушно сказала. Нелегко передбачити, що сподобається Єві з Оскаром, а що ні. Тому й не було ніяких гарантій, що той чи інший спосіб розвеселити їх буде вдалий. Ніколи не можна вгадати, що припаде їм до душі. А як же бути дітям?

— Суссі хоче викупатися,— сказала Лотта.— Вона трошки підмочилася.

— Я ще поміркую про це,— вів я далі, вже не слухаючи її,— я знайду вихід, ось побачиш.

Лотта зникла у ванній кімнаті з лялькою в руках. А я зібрав нарешті Оскарову бритву й міцно закрутив усі гвинтики в чорному пластмасовому корпусі. Потім поклав апарат у футляр.

На душі стало трохи легше. Тепер уже я не почував себе накипом, бо, по-перше, відремонтував Оскарову бритву, а по-друге, мав намір поліпшити настрій батькам. Але як? Звісно, треба придумати щось надзвичайне. Звичайні речі тут не допоможуть, це я розумів.

І я вирішив, що краще порадитись із Стаффаном. У нього завжди багато ідей — тільки вибирай. До того ж Стаффан не з тих, хто відкладає здійснення своїх планів, якими б шаленими вони не були.

Правда, останнім часом моя віра в Стаффанові ідеї трохи підупала, бо наслідок не завжди був такий, як очікувалося.

Одного разу надумали ми дресирувати Останнього Могіканина. Видно було, що свині бракувало виховання. Стаффан хотів підготувати нашого підопічного до осінньої собачої виставки, незважаючи на те, що свиню ніби й не можна ставити в один ряд з породистими псами.

— У нього бракує лише родовідної,— сказав він,— а з вигляду він не гірший від якого-небудь коллі, китайського мопса чи, скажімо, такси. Глянь, яка в нього шляхетна постава. А як гордо тримає він хвоста!

Стаффан вважав за негідне ділити собак на породи, а тварин на собак, свиней і так далі.

— На це здатні лише несправедливі й обмежені люди,— твердив він.

Щоб довести свою правоту, нам треба було якось витягти Останнього Могіканина на іспит з дресирування. Крім того, ми подовжили йому ім'я, і тепер він звався Останній

Могіканин Гроюизький. Ім'я, на думку Стаффана, має відіграти в нашому ділі неабияке значення. . Тепер треба було набратися терпіння.

Хто може підрахувати, скільки вечорів присвятили. ми Останньому Могіканинові; особливо старались навчити його ходити. "Рівно"! — кричали ми навперебій, але ходив він виключно перевальцем, незалежно від того, хто йшов попереду: він сам чи хтось із нас. Часом його заносило вліво, часом управо.

Стаффан перш за все заходився студіювати книжки про

.собаче виховання, які він позичив у свого батька. Численні номери газети "Собакознавство" ще довго валялися розкидані по всій його кімнаті. Потім він з великим завзяттям почав дресирувати кабанчика, то знижуючи голос, мов ласкава няня, то ревучи, мов старий зброяр. При цьому він виявляв надлюдську витримку й докладав неймовірної енергії.

Приблуда теж приєднався до нас. Він вистругав дерев'яного козла — через нього наш учень мав стрибати. Зробив

. ще й драбинку, по якій він мав вилазити вгору. Крім того, він давав нам також чимало корисних порад, піднімаючи наш

^ настрій веселими пісеньками під власний супровід на гітарі.

. Підтримував він нас і тоді, коли ми ладні були відступити й кинути все, бо дуже вже впертим створінням виявився той Останній Могіканин.

Приблуда вважав усе це дуже важливою справою. Для ньрго вона означала більше, ніж дитячі пустощі. Він сприймав нашу гру так само серйозно, як і Стаффан. Удвох вони могли просиджувати годинами, обговорюючи різні дресиру-вальні методи, а Останній Могіканин тим часом віддано терся об їхні ноги.

Що там не кажіть, а було в нас хоч якесь різноманіття! Та й Останній Могіканин з часом робився люб'язнішим і пристойнішим. Він уже впізнавав нас. Коли ми приходили, він

біг нам назустріч і радісно мружив очі, ніби питав: "А що ми сьогодні будемо робити? Сьогодні я старатимусь, як ніколи!"

Він теж ставився до справи з повного серйозністю. Незважаючи на те, що від природи боявся висоти і мав схильність до запаморочення голови, одного вечора він виліз аж на четверту перекладину драбини. Правда, потім звалився на траву й голосно завищав, бідолаха, але все одно заслужив дружні аплодисменти. Приблуда помчав на велосипеді до лавки і, хоч було зачинено, купив у тітки Брунскуг велику кулю морозива і влаштував дам бенкет. Останньому Могіканинові теж дісталася велика порція; він її жадібно проковтнув, поки ми з Приблудою кружляли в танці. На деякий час Приблуда забув про свою хвору спину. — Вони ще взнають наших,— сказав він.— Вперед! Бий мопсів, пуделів, вівчарок та різних там доберман-пінчерів! Ще прийде той день, коли звичайні свийі кинуть виклик суспільству. Вони більш не будуть м'ясом для вередливих породистих собак!

Еге ж, вони ще побачать! Настане день, коли Останній Могіканин доведе, на що він здатен, і втре носа всім отим пещеним мазунчикам з родовідними.

Та одного дня на нас звалилась неприємна новина. Увечері прийшов Приблуда й сказав, що виставку переносять з вересня на червень. Отже, в нас залишалося всього два-три тижні.

— Ні за що не встигнемо! — гірко бідкався Стаффан.— У, бісові гавкалки!

Численні вади Останнього Могіканина лишалися, на жаль, при ньому. Йому ще так багато треба було вчитися! Сам він не дуже-то побивався з цього приводу. Сидів, як звичайно, коло наших ніг і терся рилом об штани.

— Не годиться так легко здаватися,— сказав Приблуда.— Ми повинні боротися, вести далі боротьбу. Інакше ким ми виявимося? Брехунами й нікчемами! Працюватимемо довше й частіше, не гаятимемо часу. Я підмінятиму вас, коли ви будете в школі, а особливо будемо старатися ввечері.

— О'кей! — погодився Стаффан.

— Гаразд,— підтримав його я.

— Ох-ох-ох! — зітхнув Остапній Могіканин.

У цьому навчанні я, звісно, проявляв велику старанність, але особливого ентузіазму не відчував.

Який настрій був у Останнього Могіканина — па це важко відповісти.

Причина моєї апатії крилася в іншому.

Бажання якось розвеселити Оскара і Єву не зменшилося. Навпаки, невдовзі з'ясувалося, що Оскарову бритву я полагодив невдало. Коли Оскар знову увімкнув її, вона спочатку несамовито заторохтіла, потім з неї пішов дим, і по всій квартирі запахло підгорілим хлібом. Оскар висмикнув шнур й поклав оте нещастя перед собою на кухонну плиту.

— Що, не працює? — співчутливо спитав я, глянувши на чорного пластмасового демона, з якого й далі вився дим.

Оскар підозріло глипнув на мене.

— Чому ж ні? Працює,— прошипів він.— Правда, так чудово, як ручна граната, пляшка з бензином та смердюча бомба разом узяті!

Він вийшов з кімнати, не сказавши більше ні слова. Двері грюкнули вслід за ним так, наче й справді вибухнула граната. Мені зробилося боляче в грудях. "Накип",— стукотіло в голові. Саме так: накип і нікчема.

Наступного дня я вирішив порадитись із Стаффаном. І хоча його ідеї не викликали в мене особливої довіри, мої власні видавалися ще нерозважливішими.

Стаффан, лежачи в ліжку, читав книжку під назвою "Як ти дресируєш свого собаку?" На долівці валялися газети та книжки. Деякі статті він вирізав і почепив на стіні. На живіт собі він поклав велику подушку.

— Чому в тебе на животі подушка? — спитав я.

— Мені так легше — думається,—сказав Стаффан.—Живіт слід тримати в теплі, а голову в холоді. У мене завдяки Цьому вже дещо прояснюється. Знаєш, якщо нам навіть не вдасться виграти головний приз, то принаймні місце в першій десятці нам забезпечене. Що не кажи, а це вже буде прогрес. Чорт забирай! Так скоро можна буде видресирувати і будь-яку істоту. Уяви собі: дресировані гуси, мухи, блохи...

— Як ти гадаєш, батьків теж можна дресирувати? Н-н-і,— він сказав це якось нерішуче. — Хіба що

у винятковому становищі. А що таке? — Він сів і витріщив на мене очі.

Я розповів йому все як є про бву й Оскара, додавши, що далі так жити не можна, треба їх якось розвеселити.

— Не хвилюйся, хлопче. Цьому якось можна зарадити, треба тільки знайти щось підходяще. Звичайним інструментом, як кажуть, тут не впораєшся.

Я теж був такої думки.

— Готово! — сказав Стеффан після недовгих роздумів.— Що б ти сказав про святкування роковин весілля?

— Роковини весілля? — здивувався я.— Але ж я навіть не знаю, коли вони побралися.

— Це не має значення, якщо людям конче потрібні роковини весілля!

— А як усе це буде?

Я навіть не уявляв, як робляться такі речі. Наскільки я пам'ятаю, Оскар з Євою ніколи нічого подібного не влаштовували. Вони взагалі не любили планованих свят. "Людина повинна веселитись, коли їй того хочеться", — казали вони. Не відзначали ми так само ні днів народження, ні різ-два.

— Усе буде приблизно так: спершу треба забезпечити батькам нормальне середовище. Я знаю багатьох людей, які просто страждають від одноманітності середовища, в якому вони живуть. Фігурально кажучи, тут потрібне особливе меню.

Стаффан полюбляє вживати такі мудрі слова, як "середовище", "меню", "одноманітність", аби надати ваги тому,

що він хотів сказати. Спробуйте після цього з ним не погодитись.

Я був дуже вдячний Стаффанові за все.

— Треба гарненько обміркувати всі деталі,— вів він далі.— Для цього треба трохи часу, цілковитої тиші й спокою. Такі справи нашвидкуруч не робляться.

Звісно, не робляться. Я на власному досвіді вже добре переконався, що нічого не слід робити нашвидку.

— Перш за все, треба вибрати підходящий день,— провадив Стаффан.— До того ж, будь-яке стороннє втручання може виявитися шкідливим. Тому краще відправити твоїх батьків якнайдалі з дому. Хоча б на кілька годин, аби нам можна було спокійно працювати.

Ми довго й марно думали про те, як випровадити з дому Оскара з Євою. Стаффан узявся придумати щось на самоті, а за підходящий день ми вибрали наступну суботу.

— Ти можеш спокійно перекласти всі свої турботи на мої плечі,— сказав Стаффан.

Він знову влігся з виглядом мислителя, зручніше вмостивши на животі подушку.

8

— Бувай! Ми повернемось через кілька годин! То гукнула Єва, вже сидячи в машині.

— І щоб ніяких дурниць! — додав Оскар.— Побудь хоч раз людиною, бо, слово честі, мені не до жартів!

Не хвилюйтесь! — крикнув я у відповідь.— Я буду тихий; мов ягня!

— Сподіваюсь, бо інакше станеш ти жертовним ягням! Приносити себе в жертву мені чомусь не хотілося.

— Не хвилюйтесь і назад не дуже кваптеся, а вдома буде все як слід!

Та тільки-но від'їхала з гуркотом чорна "Амазонка", мене охопили недобрі передчуття. З тривогою дивився я, як машина підскакує на вибоїнах, зникаючи в густій куряві. Старий мотор розривав ранкову тишу, підіймаючи з постелі тих, хто міг би ще спокійно спати. Цвіркуни переставали сюрчати в ровах, а плямисті метелики розправляли крила н Миттю пурхали подалі від курних шляхів.

Оскар завжди купував старі автомобілі, які дуже скоро давалися взнаки: на проіржавілих місцях з'являлися діри, рахунки за ремонт пливли до нас нескінченним потоком, від тріскоту й гуркоту закладало в вухах. Нинішню машину ми назвали "дідусь", бо і в нашого дідуся була така ж сама вередлива вдача.

Поїш що все йшло як по маслу. Наш план, до речі, виявився не дуже й поганим.

Як ми й сподівалися, Оскар і Єва були дуже здивовані, одержавши телеграму. Операція з телеграмою називалася "хід маестро" — цю назву придумав Стаффан.

— Кожен план г— це шахова партія,— роз'яснив він.— Треба вміти передбачити хід противника і зважити свої власні можливості. Добру гру видно з першого ж ходу, а десь посередині — раптом — бах! Усе остаточно вирішує несподіваний хід маестро.

Отже, наша телеграма — це своєрідніш шаховий хід, він давав нам змогу спокійно і без перешкод підготувати сюрприз.

Найважче було знайте відправника та придумати доладний текст. Підставний, непосвячений у наші Справи відправник міг швидко викрити нас і цим тільки сплутати все.

Після довгих розмірковувань ми зупинили свій вибір на дідусеві. Це ми зробили з двох причин. По-перше, він природжений актор і завжди радів, коли намічалося щось веселе. Він одразу зметикує, що й до чого, і нічогісінько не наплутає. По-друге, я хотів, щоб його провідали. Він мешкав у будинку для престарілих всього за декілька кілометрів од Гроюнги. Останнім часом ми не дуже часто навідувались до нього, бо в Єви з Оскаром було багато зайвих клопотів.

Як же вони здивувалися!

"ОСКАРА ЄВУ ЗАПРОШУЮТЬ ПРОВІДАТИ СТАРЕНЬКОГО СУБОТУ 10 ГОДИН ДІДУСЬ",— написали ми в телеграмі. Я був дуже задоволений, бо це саме в дідусевім стилі: коротко і ясно,

— Він, мабуть, уже зовсім з глузду з'їхав,— сказав Оскар.— Посилати телеграму!

— Нічого дивного, це на нього схоже,— відповіла Єва.— До того ж, ми справді в нього давненько не були, а старий не з

тих, хто буде сидіти й чекати. Коли вже. йому щось заманеться...

— Сам тільки бог відає, чого йому треба! Часом він буває безпорадніший від Петера. І балакучіший.

— Але вам усе-таки доведеться їхати,— сумно сказав я.

— Еге ж, нічого іншого нам не залишається,— констатував Оскар.

Вони таки клюнули на гачок.

Невдовзі з'явився Стаффан. Він весь був обвішаний різними коробками, бляшанками, ящичками й кульками, так що самого його й не видно, чувся тільки веселий свист десь із середини тієї рухливої купи.

— Я приніс із собою дещо необхідне,— сказав він.— Не будемо гаяти часу, бо роботи в нас по горло.

Передусім узялися ми прибирати. Останнім часом у нашому помешканні не дуже часто це робилося. "Людина повинна наводити лад тоді, коли є до цього бажання",— любила повторювати Єва. Тут вона казала правду. Але, як на гріх, останнім часом прибирати нікому не хотілося. Купа давно не митого посуду височіла в посудомийниці, скрізь по кутках назбиралося пилюки, немов маленькі сірі мишки сиділи й підслуховували, про що ми говоритимемо. Отже, Лотта почала витирати пилюку, ми із Стаффаном заходилися носити посуд. Тут нас спіткала маленька невдача: показуючи свої жонглерські здібності, Стаффан випустив з рук тарілку. Але розбилася вона не тому, що він не встиг її підхопити, зовсім ні. Він просто задивився на птахів, які були на ній намальовані.

— Мене буквально паралізувало, коли зелені пелікани почали дзижчати, як джмелі, літаючи над шафою. Подумати тільки, яка невдала посадка!

— Дрібниці,— сказав я.— Ми все одно ніколи з неї не їмо. Осколки зберемо пізніше, а зараз давай краще витирати.

Але Стаффан зупинив мене.

— Нехай витирають посуд рушником ті, кому бракує фантазії. Ми з тобою повинні бути мудрішими, коли хочемо встигнути зробити все, що намітили.

Стаффан дуже полюбляв так звані "технічні хитрощі".

Забивши два здоровенних кілки в кухонну полицю, він підвісив до неї нашого старого фена. Далі насадив на апарат лійку — стало схоже щось на зразок сопла реактивного двигуна.

— Таким чином тепле повітря потраплятиме на посуд, лійка рівномірно розсіюватиме його, і вода зникатиме за пів-секунди. Ну, як?

Без цього Стаффан не був би Стаффаном.

Далі ми перейшли до генерального миття підлоги. На цей випадок у Стаффана теж було чимало пропозицій.

Ми склали всі стільці,на столі, а решту меблів зсунули в один куток, щоб звільнити підлогу. Потім посипали її, мов білим снігом, порошком для чищення посуду, а крізь вікно протягли садовий шланг, натягнувши один його кінець на кран водогінної колонки.

— Ну, ще кілька хвилин, і все буде готово,—сказав Стаффан.— Залишається тільки трошки підтерти сухою ганчіркою.

, — А може, краще мити по-старому? — озвалася Лотта. Вона була обережною дівчинкою.

Коли з шипінням і сліпучими бризками вирвалися перші водяні струмені, а на підлозі замість снігової ковдри з'явилися білі гребені морських хвиль; я відчув, що цілком згоден з Лоттою. Загроза стати жертовним ягням нависла наді мною чорною хмарою.

Однак після того, як ми витерли підлогу банним рушником, вона стала цілком пристойною. От тільки стіни трохи позаляпувались. На шпалерах спільної кімнати виникли си-

зувато-коричневі розводи, бо витирали ми їх тим самим рушником, що й підлогу.

— Залишати їх у такому вигляді не можна,—сказав Стаффан.— Треба негайно виправити становище, бо це якраз та сама ложка дьогтю, яка псує бочку меду.

— А що робити? Вони ж не миються!

— Якщо не миються, то є тільки одна рада: треба їх пофарбувати,— мовив Стаффан як завжди дуже певно.

Справді, зовсім не погана думка. Хіба Оскар з Євою не скаржились на те, що їх гнітить малюнок на шпалерах спільної кімнати? "Це якесь безглуздя — нав'язувати людям шпалери, які їм зовсім не подобаються,— казали вони.— Навіть у власному домі не можеш бути хазяїном!"

Справа в тому, що фабричне начальство забезпечило всіх жителів Гроюнги однаковими шпалерами. От я й подумав, що ніякої біди не буде, коли ми замалюємо оті блакитно-зелені трикутники з рудими квадратами.

Стаффан мав при собі, як завжди, все необхідне. На всякий випадок приніс він з собою фарби, пензлі, різні пляшки та бляшанки. Залишалося тільки почати! До того ж, треба було квапитись, бо нас чекало ще багато інших справ.

— Розбризкаємо фарбу пульверизатором,— сказав Стаффан.

Я погодився без зайвих слів, бо не дуже розумівся на таких тонкощах, а якоїсь оригінальної думки щодо цього не мав. Лотта ж, навпаки, була проти, хоча, мабуть, знала іще менше, ніж я.

— Краще давайте їх гарненько витремо! — пискнула вона.

Що за дурниці!

— Шпалери або миються, або не миються! — коротко й твердо відказав Стаффан.

Він узяв пилососа й вилив у нього пляшку червоної фарби.

— Романтичний червоний колір створює чарівну атмосферу й веселить око! — вигукнув він.— Єдина підходяща фарба для роковин весілля!

Коли ми ввімкнули пилососа, він зашипів, як гадюка, й почав випльовувати фарбу на стіну, вкриваючи її дрібними кривавими цяточками. Робота й справді просувалась дуже

швидко. Стаффан і цього разу мав рацію. Романтика хвилями лягала на безрадісні казенні шпалери.

Найважче було зберегти точність! Фарба бризкала не тільки на стіни, а й на підлогу, на вікна й так далі...

— Нічого, нічого, потім усе знімемо фарборозчинником,— заспокоїв мене Стаффан.

На жаль, пляшку з розчинником він не прихопив із собою.

Старий Лоттин стільчик-гойдалка, подарований їй ще бабусею, стояв такий заляпаний, що ми вирішили пофарбувати його. Потім винесли його на терасу й покрили лаком. Тепер він став кращий, ніж був!

Що в нас було далі за планом?

Стаффан приніс із собою й частування для Оскара з Євою, коли вони повернуться. З допомогою бармена з кав'ярні, який залицявся до його сестри, він власноручно приготував італійські тарталетки з помідорами й сиром. Був іще й торт із написом: "У день роковин весілля" та з червоним серцем, намальованим карамельною фарбою.

Час промайнув непомітно, і недовго вже лишалрся до приїзду Оскара з Євою.

— Треба поставити тарталетки в духовку,— сказав я.— Підігріти їх.

— Еге ж,— погодився Стаффан.— Ніщо так не псує настрій, як холодні тарталетки.

Ми запалили духовку і зробили найбільший вогонь, щоб вони прогрілися як слід.

— Пам'ятаєш,—сказав Стаффан,—ти. питав у мене, чи можна дресирувати батьків?

— Пам'ятаю. Ти щось уже придумав?

— Як тобі сказати? Я дуже довго міркував над цим і вважаю, що звичайні методи, якими дресирують свиней чи, приміром, собак, тут не допоможуть. Єдиний спосіб— покластися на їхній здоровий глузд. Ось тут я написав кілька правил поведінки, які на перший погляд вражають своєю простотою, але дорослі тим і відрізняються від дітей, що не розуміють часом елементарних речей. Гадаю, це тому, що в житті їм весь час доводиться сушити собі голову дуже складними проблемами. Правила будуть корисні батькам, якщо вони їх дотримуватимуться. Спробуємо перевірити їх па Єві з Оскаром.

Він розгорнув великий аркуш паперу й пришпилив до кухонної стіни. На ньому було:

"ПОРАДИ БАТЬКОВІ АБО МАТЕРІ:

1. БУДЬ САМИМ СОБОЮ І НЕ ЗАБОРОНЯЙ ЦЬОГО СВОЇЙ ДИТИНІ.

2. НЕ ВІДРИВАЙ ДИТИНУ ВІД СЕРЙОЗНИХ СПРАВ ЇДОЮ ТА ІНШИМИ ДУРНИЦЯМИ.

3. ЦІНУЙ У ДИТИНІ ДОБРІ НАМІРИ, НАВІТЬ ЯКЩО ЇХ НАСЛІДОК ТОБІ НЕ ПОДОБАЄТЬСЯ.

4. НЕ КРИЙСЯ ПЕРЕД ДИТИНОЮ, І ВОНА ВИРУЧИТЬ ТЕБЕ З БІДИ.

5. НЕ ПРИГНІЧУЙ ДИТИНУ ЛЮБОВ'Ю.

6. НЕ ДУМАЙ, ЩО КРАЩИЙ ТОЙ, ХТО СТАРШИЙ.

7. ГОВОРИ, АЛЕ НЕ НАБРИДАЙ."

Стаффан з гордістю оглянув свій витвір. Мені він теж сподобався, бо дуже відповідав моїм думкам. Правда, одне правило, як на мене, звучало трохи дивно. Часу в нас залишалося обмаль, але я все-таки спитав:

— Що це таке — "пригнічувати любов'ю"?

— Уяви собі, буває й таке. Деякі батьки люблять дитину лиш тоді, коли вона їм сліпо підкоряється. Щоб завоювати батьківську любов, дитина повинна виконувати всі їхні забаганки, гублячи безповоротно своє власне "я". Ось що я мав па увазі.

Справді, цікаво. Треба буде усе це обміркувати. Ось-ось уже мали з'явитися Оскар і Єва. Ми застелили скатертиною стіл, на ньому поставили дві свічки.

Роковини весілля відбулися не зовсім так, як ми собі гадали. Коли "Амазонка", фиркаючи й підстрибуючи, мов очманілий жук, в'їхала до підніжжя пагорба, ми стали на подвір'ї, тримаючи в руках напоготові петарди для фейерверка, які знайшлися в одній із Стаффанових коробок, збираючись дати залп на честь ушанування урочистої події.

Але ми так хвилювалися й поспішали, що не встигли вивірити як слід оте наше знаряддя, і тількй-но машина в'їхала на подвір'я, пролунав постріл. То я підпалив сірником петарду і випустив вогненного диявола, який з несамовитим свистом пронісся понад квітучим бузком, зробив кілька циркових сальто і метнувся — ой лишенько! — просто у вікно автомобіля.

Не знаю, що там далі, тільки в Єви й Оскара був не дуже урочистий "вигляд, коли вони вилізли з машини. Обличчя їхні були чорні від сажі. Що кричав мені тоді Оскар, я не чув, бо Стаффан саме підпалив свою петарду, і запанував пекельний тарарам>

З усього було видно, що настав час заходити в дім. Може, хоч там, побачивши наші старання, Оскар з Євою подобрішають і перестануть сердитись. Але в передпокої нас спіткала нова несподіванка. Тарталетка! Великий вогонь, який ми навмисне зробили в духовці, перетворив їх на чорну смердючу бомбу, яка.затягла всю квартиру димовою завісою. Ми дістали тарталетки з духовки й викинули їх у помийницю.

Оскар, побачивши, що з вікон валує чорний дим, подумав, мабуть, що в хаті пожежа. Він прожогом метнувся в двері. Підлога в передпокої була ще мокра після генерального миття, і Оскар в'їхав у спільну кімнату наче ковзаняр-початкі-вець, розставивши руки, неспроможний зупинитися. Він не зупинився доти, поки не влип у романтичні, яскраво-червоні обійми свіжопофарбованої стіни! Я вже думав, що вона відскочить під ударом гігантської ваги в поєднанні з неймовірною швидкістю.

Оскар довго сидів мовчки, притулившись спиною до стіни, втупившись кудись невидющим поглядом. На його білій сорочці ззаду з'явилася велика червона пляма.

— Хлопці, що це таке? Що ви тут накоїли? А стіни! Це ж священні фабричні шпалери, до яких навіть торкатися заборонено! Небо, краще б я зовсім ніколи не мав дітей!..

Зайшла бва. Вона тільки розгублено крутила головою.

Раптом я подивився на все це їхніми очима: скрізь розкидані порожні пляшки з-під фарби, густою пеленою нависає чад. Гарно погуляли,— інакше це не назвеш. Але найстрашніше було моє розчарування. Я хотів розважити їх, а що вийшло?

"Краще б я зовсім ніколи не мав дітей..." Ці слова цвяшком засіли у мене в голові. їх, здається, сказав Оскар. Авжеж, то його голос, і в ньому — а це найгірше — не чулося ні злості, ні гніву; у тому голосі, на жаль, бриніли тільки велика втома, безпорадність і покірність долі. Що мені залишалося? Що ще я міг зробити? Знову не народишся, як то кажуть, і назад уже нічого не повернеш!

Я згадав про Стаффанові правила, що висіли на кухні. Одне з них звучало так: "Цінуй у дитині добрі наміри, навіть якщо їх наслідок тобі не подобається". Мої ж наміри були добрими.

Найболючіше вразила мене думка про те, що я вже ніяк не зможу поліпшити становище, бо я зайшов у безвихідь. І я підкорився долі, знову став накипом.

9

Отже, я вирішив утекти.

А що мені залишалося робити? За що б я не брався, все виходило шкереберть. Не міг же я тепер просто заплющити очі

і вдавати, ніби нічого не сталося! Коли Оскар каже таке про дітей, він, звісно, думає про мене, бо Лотта ніколи не псувала йому настрою. Без мене їм буде краще. Єдине добро, яке я ще міг зробити Оскарові і Єві,— це зникнути безслідно!

Святкування роковин весілля закінчилося тим, що мене замкнули в моїй кімнаті. За суботу й неділю, сидячи там, я мусив обміркувати все, що накоїв, а Лотта тим часом переселилася до їхньої спальні. Кілька разів приходила Єва, приносила мені їсти, й вигляд вона мала такий, наче хтось відняв у неї всі надії, а саме життя забрало в неї сили, мов повітря з надувної кулі. Вона й слова не сказала, лише всім своїм виглядом дала зрозуміти, що я дуже завинив перед ними.

Мною опанувало розчарування, каяття та ще злість. Адже все це дуже несправедливо, коли розібратися по-людському! Я не хотів заподіяти їм нічого злого, невже вони не розуміють? Чому вони такі бездушні?

Якщо я втечу, то цим самим зможу помститися. І за себе, і собі — за свою ницість.

Для втечі я вибрав понеділок. Ввечері, дочекавшись, коли всі заснули, я тихенько встав і одягнувся. Чулося рівне дихання Лотти. Засвітивши кишенькового ліхтарика, якого заздалегідь поклав біля себе на ліжку, я пішов до вікна, де стояв наш письмовий стіл. По дорозі ненароком підчепив одну із Лоттиних ляльок, розкиданих скрізь і всюди. Пластмасова лялька полетіла по підлозі. Перед тим вона, мабуть, сиділа і тепер, перекинувшись на спину, нявкнула щось схоже на "мама". Але мені воно здалося надривним кошачим виттям, пронизливим, мов фабричний гудок.

Чи не прокинувся хтось?

Лотта перевернулася з одного боку на другий, але не прокинулась, тільки вткнулася носом глибше в подушку. Я попрямував до стола. Там узяв ручку й папір. Треба ж було залишити хоч якусь звістку про себе! На аркушику, вирваному з блокнота, я вивів червоним чорнилом:

"Якщо ви вважаєте, що я даремно народився, то краще мені десь подітися. Думаю, без мене вам буде добре. Всі мої іграшки, крім хокею, який я заповідаю Стаффанові, нехай забере собі Лотта. Не хвилюйтесь, я про себе подбаю сам. До речі кажучи, ніхто не мав наміру псувати вам настрій.

Петер.

Кланяйтесь Могіканинові".

Я поклав записку на своєму ліжку, щоб наступного ранку вони одразу ж помітили її, зав'язав шнурки спортивних черевиків і, перш ніж зникнути зовсім, підійшов попрощатися з Лоттою. Вона спокійно спала, а її темні кіски розметалися по всій подушці. Тут я відчув, як усе-таки гірко покидати свій дім. Може, я піду не назавжди і колись іще повернуся?

Я обережно нахилився до Лотти, нахилився так низько, що відчув її теплий подих, і поцілував у чоло.

— Бувай здорова, вертухо,— прошепотів я.— Потім збагнеш, що й до чого,— а зараз — до побачення.

Я вирішив вилізти у вікно, бо ходити через двері ризиковано... Тоді треба було б іти повз кімнату Оскара і Єви, і хто знає, чим би все закінчилося.

Я повинен бути обачний скрізь — така вже моя доля.

Відчинивши вікно, я виглянув у напівтемряву. Перед тим, як вистрибнути, узяв з підвіконня дерев'яну свинку й поклав до кишені.

" Куди ж податися? І чи довго я витримаю отак? У мене в кишені весь мій капітал: шістнадцять крон сімдесят п'ять єре. Цього навряд чи вистачить на все життя. Був ще й складаний ніж, яким я різатиму ковбасу. Звісно, коли її матиму...

Я подумав, що непогано було б заскочити на хвилину до Стаффана, розповісти йому все й одержати кілька порад на Дорогу.

Небо густо затягнуте фіолетовими хмарами, вони, ніби величезні руки, простягалися з сіро-голубого простору до нашого селища, ніби хотіли підхопити всі оті пагорби, долини й підняти їх до самого неба. А може, вони просто хотіли скачати нас усіх у велику кулю й запустити в загадковий космос...

Я йшов повз будинки, вікна, в яких уже не світилося. Зате вдалині прорізували темряву фабричні прожектори. Гроюнга спала. Спала вся Швеція, закутавшись у темний плащ ночі. Блідий місяць скидався на половинку сонної таблетки, що пливла по небі, раз у раз ховаючись поза кудлатими хмарами.

Я пішов униз по Кульвейєну, задоволено вдихаючи прохолодне вечірнє повітря. Моя втома зникла невідомо куди. Ще трохи — і я доберуся до Стаффана. Він мешкав у нижчій частині Кульвейєна, там, де, власне, починалось наше селище.

Стаффанова кімната на першому поверсі. . Я став навшпиньки й постукав у вікно. Якийсь час ніхто не озивався. .Потім наполовину піднялася штора, й до шибки прилипло Стаффанове обличчя. Ніс його нагадував тепер

свинячий п'ятачок, бо ніздрі стирчали прямо в небо. Впізнавши мене, він кумедно скривився.

Віконна рама поїхала вгору.

— Привіт,— сказав Стаффан.— Що ти робиш па вулиці так пізно?

— Я втік із дому,— відповів я.— Зайшов оце попрощатися з тобою.

Я думав, що це його здивує, але де там!

— Чорт забирай! Зайди хоч на хвилинку, це діло треба обміркувати!

Я протиснувся у віконний отвір. Стаффан допоміг мені, тягнучи за обидві руки.

— Падай сюди,— сказав він, вказуючи пальцем на розкидану постіль.

Сам він плюхнувся на стілець, ніжки якого стирчали на всі боки, а спинки й зовсім не було, і сперся підборіддям на руки, набравши поважного вигляду.

— Наскільки я зрозумів,— почав він,— ти хочеш дременути з дому.

— Саме так,— відповів я,— бо іншої ради в мене немає. Взагалі, тут у нас, на півночі, все якось переплуталося. Думаю, їм буде краще, коли я піду геть і більше не заважатиму. Я сиджу їм у печінках, особливо останнім часом.

— Жаль, що роковини весілля відбулися так невдало,-— сказав Стаффан.— Безперечно, в цьому є й моя вина. От якби план був продуманий краще! А так усе нанівець! До речі, я дзвонив твоєму батькові й трохи побалакав з ним.

Я не знав про це нічого, бо два дні просидів у зачиненій кімнаті, як морська свинка.

— І про що ж ти з ним балакав?

— Правду кажучи, йому було не дуже цікаво, він одразу ж поклав трубку, а я собі подумав, що передзвонювати не варто.

— Тепер ти й сам бачиш,— мовив я.— Отакі вони останнім часом. З ними стало просто неможливо розмовляти. Думаю, це моя вина. Це я, мабуть, зробив щось таке, від чого все й почалося. Ми просто не підходимо одне одному, і з кожним днем стає дедалі гірше. Ось я й вирішив утекти.

— Утікай, коли вважаєш, що так буде краще. Але пам'ятай: від себе не втечеш.

Стаффанове зауваження мене здивувало.

— Хто ж це втікає від самого себе? І дурень знає, що це неможливо.

— В усякому разі, деякі люди намагаються це зробити. А ти добре продумав усі практичні деталі? У тебе є при собі все необхідне, чи ні?

Нарешті Стаффан сів на свого улюбленого коника! Я дуже радів цьому, бо знав, що зараз матиму все необхідне.

— Ні,— сумно відповів я.— На це в мене часу не вистачило.

— Так я й думав,— пробурмотів Стаффан.— Якщо добре поміркувати, втеча з дому — це все одно, що мандрівка до Африки або до Гренландії. Щоб не пропасти, треба мати при собі все необхідне. Без доладного спорядження людина легко стає здобиччю стихії, вона не може боротися з голодом, холодом, носорогами та спекою пустель. Просто не витримує. А скільки ти мандруватимеш?.

— Хто знає, як воно в мене вийде,— сказав я нерішуче.— Але думаю, що все життя.

Стаффан кліпнув очима.

— Це приблизно сімдесят-вісімдесят років,— підрахував він. — Звісно, якщо не трапиться чогось несподіваного. А куди ти підеш?

— Ще точно не знаю,— відказав я, бо й справді не знав. Ця думка раптом ударила мене, як електричний струм.

Я міг піти з дому, не обдумавши як слід своєї подорожі? Утік, а що далі? Єдине, про що я довго міркував, це необхідність самої втечі.

— Тоді тобі корисно знати, що людина па цьому світі може потрапити куди завгодно: від Монголії до Болівії. Дрібного капіталу тут аж ніяк не вистачить, тому, побродивши трохи, ти повинен знайти собі якусь роботу. Може, підеш на пошту розносити листи, або наймешся золотошукачем чи збиратимеш банани. Щоб мати хоч якісь гроші!

Нічого не вдієш: тепер я мусив сам на себе заробляти. "А чи зможу я?" — закралась несподівана тривога. Я, правда, й сам не знав, на що був здатний.

— Нічого, якось буде,— заспокоїв мене Стаффан.—На світі є багато директорів, капіталовкладників та хазяїв плантацій, які тільки й чекають тих, хто хотів би попрацювати, щоб збільшити їхні прибутки.

Він рішуче підвівся й почав метушитись по кімнаті, висовувати шухляди й порпатись в одежі, іграшках, паперах та книжках. Раз по раз підносив він до очей якусь річ, з виглядом фахівця розглядав її, наче оцінював, потім кидав або на підлогу, або назад, у схованку. Нишпорив він по всіх закутках, відбираючи, бракуючи те чи інше. Стаффанова кімната — це своєрідне Ельдорадо, де стільки всякого мотлоху, що з ним можна сміливо зустрічати будь-яку життєву знегоду. Він не з тих, хто віддає себе до рук безжалісної Долі.

— Я підібрав тобі все необхідне. Валізка не повиппа бути заважкою. Ось кальсони й майка з довгими рукавами, вони берегтимуть тебе від холоду. Далі пара вовняних шкарпеток, плащ, будильник, карта Вестергетланду , пакет сухого молока, багатоколірна авторучка. Все.

Стаффан поскладав усе це до шкіряної валізки і, замкнувши її, простяг мені маленького ключика.

— Жаль,— сказав він.— Жаль, що ти йдеш. Але, в усякому разі, у тебе є при собі все необхідне на випадок несподіваних пригод. Зажди! На, візьми.

Він подав мені дві плитки шоколаду й коробочку чхального порошку. Все це я поклав у кишеню, де лежить моя дерев'яна свинка. Там же зникають і штучні вуса.

— У шоколаді багато поживних речовин,— сказав Стаффан. — Льотчики завжди мають його повні кишені. Це на той випадок, якщо їм доведеться сісти десь на безлюдному острові. Чхальним порошком ти зможеш оборонитися, коли на тебе нападе тигр або носоріг. Як тільки хтось із них стрибне на тебе, ти зразу ж пхай їм у ніздрі трохи порошку. Приступ чхання їх паралізує, а ти підеш собі далі. Вуса пригодяться, коли треба буде негайно змінити зовнішність.

— Велике тобі спасибі,— сказав я.— Ти справжній товариш. А зараз мені вже треба йти.

— Іди,— мовив Стаффан.— Мені жаль, як я вже казав. А що ж тепер буде з Останнім Могіканином? Хто ж тепер його тренуватиме, невже я сам?

— Кланяйся Приблуді,— сказав я, відчуваючи клубок у горлі.— Привіт!

Я взяв валізку й пішов до все ще напіврозчиненого вікна, крізь яке можна було вийти в нічну темряву, у невідомість. Стаффан узяв мене за плечі. У нього справді був засмучений вигляд.

— Ми ще зустрінемось! — крикнув він мені вслід.— Не пізніше, як настане новий місяць!

Провінція у Швеції.

З маленькою коричневою валізкою, на яку були наліплені яскраві знаки іноземних готелів, вирушив я в подорож до чужих континентів. На валізці можна було прочитати: "Мангаймер Гоф, Гранд-отель, Хаглунг, Ґетеборг", "Готель Фюрстенгоф", "Пансіон Марти Рооз" і тому подібне.

Хмари вже не закривали місяць, але світив він якось непевно. Дерева край дороги відкидали свої бліді тіні, а самій Дорозі, здавалося, не буде кінця. Одна дорога вливалася в Другу, а та собі в нову. Уся земна поверхня — це тенета, сплетені з великих і малих доріг. Можна стомитись від самої Дише думки про них.

Скоро я відчув, що стомився. Валізка відтягувала праву руку. Час від часу повз мене проносилися автомобілі, освітлюючи фарами довколишні краєвиди. Селище лишилося лозаду, а обабіч дороги розкинулись поля і луки. Сонні коні біля конов'язей нагадували музейні опудала, а дерев'яні будинки з господарськими будівлями — розкидані по землі чорні гральні фішки. —

Я звернув на путівець, бо мені набридло весь час стрибати в кювети, зачувши гуркіт машини. Тут мені впав у вічі вказівник з написом: "ВЕДБАКЕН". А чому, власне, не піти б мені до того Ведбакена? Назва не гірша за будь-яку іншу, а мені все одно треба десь переночувати.

Легенький вітерець ніс із собою гидкий запах, такий їдкий, що й позіхнути спокійно не можна було: він ліз у горло, бив у ніс. Там, звідки чувся сморід, стриміла вивіска: "БРАТИ ПЕРСОН. НОРКИ Й ЛИСИЦІ". За нею стояли довгі бараки з клітками для тварин. Я нарахував їх одинадцять, і всі вони обнесені парканом з металевої сітки. Гладенький жерстяний дах відбивав місячне сяйво.

Поминувши дерев'яні ящики з обрізками м'яса, над якими кружляли мухи, я підійшов до кліток, де щось цвірінькало, ніби пташки. Очі таємничих істот виблискували в темряві, немов ліхтарики.

Мені стало скрутно на душі. Здавалось, наче всі ті запахи, ті звуки, ті пронизливі очі взяли мене в полон; враження було таке, ніби я сам сиджу в такій одній дротяній клітці. Все моє тіло стогнало, в голові шуміло від перевтоми. Останніми ночами я погано спав, і тепер це давалося взнаки.

Край дороги на дерев'яному помості стояв світло-сірий "Опель-капітан" без коліс. З усіх боків його обступали малинові й вербові кущі, а зверху нависало ще й віття горобини. Я відчинив дверцята й посвітив ліхтариком усередину. На підлозі машини валялося кілька пляшок од пива. Очевидно, хтось колись уже тут ночував.

Я вмостився як міг зручніше на задньому сидінні, поставивши будильник на передньє, бо він так голосно цокав, що заглушити його міг тільки писк, який долинав од бараків. Я поставив будильника на пів на сьому, аби поспати хоч п'ять годин. Дерев'яну свинку поклав поруч із собою, бо засинати самому було якось невесело.

Дуже скоро мене здолав важкий сон без сновидінь, хоч я раз у раз прокидався й дослухався до зовнішніх звуків. Останні передранішні години спав я більш-менш добре, натягані на голову свою куртку.

"Д-р-р-р-р!" — заторохтів будильник.

Я підхопився і в одну мить надягнув на себе куртку. Сонце золотою плівкою лягло на давно не миті вікна автомобіля.

Минуло з півхвилини, перш ніж я здогадався припинити те диявольське торохтіння. Де це я? Ага! На задньому сидінні таратайки по дорозі на край світу!

Краще було скоріше ушитися звідси, поки мене ніхто не надибав.

Я вивалився з "опеля", тягнучи за собою валізку. Звірі пильнували за мною з-за ґрат сторожкими полохливими очима. Поставивши валізку долі, я увійшов до їхньої в'язниці. Норки одразу уткнулися коричневими носиками до дверцят маленької довгастої клітки, на дротяній стелі якої було навалене щось не дуже смачне, а крізь таку саму дротяну підлогу виднілися купи кізяків. В кожному бараці стояло по декілька таких кліток.

Мені зробилося млосно. Навіщо їх отут замкнули? Хіба вони зробили щось погане? Що буде з ними далі? Я відчував, як у мені все клекотіло, і не розумів, як людина може бути такою жорстокою.

Лишивши позаду заіржавілу машину й ті похилені сараї, я пішов туди, де починався бір. Далі на галявині я побачив іще кілька кліток, обгороджених штахетами.

Витягши дерев'яну засувку, я відчинив хвіртку загорожі. Тут були лисиці. Вони снували в своїх тісних клітках по дротяній підлозі, яка, мабуть, дуже боляче врізалася їм у лапки. Далі, в зовсім крихітних кліточках, лише півтора метра завдовжки, завширшки й заввишки, тулилися маленькі лисенята, схожі на кудлатих цуценят. У деяких клітках сиділо їх штук по п'ятнадцять! їм навіть не було де повернутись, та ще й страхітливі обгризені коров'ячі щелепи валялися біля них і немов би позіхали. Я просто не міг витерпіти

такого знущання! Звірята дивились па мене перелякано й благаюче водночас, ніби хотіли сказати: "Випусти нас! Ми не хочемо, щоб нас убивали, не хочемо сидіти тут зачинені! Ми хочемо бути вільними, бігати в лісі по мохові й траві!"

Не дуже ясно усвідомлюючи те, що роблю, я відімкнув замок і обережно розчинив дверцята клітки. Зсередини почулося дзявкання, і в ту ж мить сірі клубочки покотились звідтіля, один за одним зникаючи в дверях бараку.

— Чорт забирай, що там таке?!

То гукав якийсь чолов'яга, що його важкі кроки гупотіли все ближче й ближче.

Перелякавшись на смерть, я метнувся назад. Чоловік, видно, хотів вияснити, чому втекли лисенята. Примітивши порожню клітку, я відчинив її, вскочив усередину й хряпнув за собою дверцятами. І саме тоді нагодився високий чоловік і, гупаючи чобітьми, пішов між клітками. Я скрутився в три погибелі, відчуваючи, як металеве плетіння дедалі дужче впивається в мої підошви. Кроки вже зовсім близько.

А ось і пара чобіт та ноги в синіх штанях.

"Може, не помітить! Але не встиг я подумати про це, як ноги зупинилися просто перед моїм носом. Я похолов від жаху.

Здавалося, ніби чоловік приріс до дерев'яної підлоги і стоятиме там вічно. Аж раптом... а-а-а-апчхи!.. Він чхнув так на диво голосно, що я мимоволі підскочив і голосно зойкнув.

Чоловік нахилився, і я побачив, як величезні руки почали відчиняти дверцята, а потім щосили вчепилися в мене. Тут я й

зовсім скам'янів і щиро пожалкував, що мав нещастя народитися. То була якась помилка, фатальна помилка моїх батьків...

У дверцятах з'явилася сизувата неголена пика й люто глянула на мене.

— Стривай, негідний хлопчиську! Ось я тобі зараз!..

Він витяг мене з клітки, боляче вхопивши за потилицю, наче я лисеня чи норка, і погнав до дверей повз довгі ряди кліток, де лисички з цікавістю стежили за нами, влипши носиками до плетених стін. За сараєм я не побачив жодного лисеняти. їм таки пощастило втекти! Чоловік забув причинити хвіртку, і вони вискочили крізь неї на волю.

Не скажу, щоб мені тоді було дуже добре, але це принаймні мене радувало. Вони, певно, вже бігали в лісі, стрибаючи своїми маленькими лапками по мохові і по м'якій траві, що лоскотала їхні мордочки й спинки. Тепер нарешті їм випала воля, вони могли розім'яти як слід кісточки, могли поборотися досхочу одне з одним, ганяючи по пагорбах, де сонечко вже висушило нічну росу. Вони вільні! Тепер по ночах вони зможуть підкрадатися до тієї вивіски, де стояло: "БРАТИ ПЕРСОН. НОРКИ Й ЛИСИЦІ", і зловтішатися, радісно скиглячи: "Ми вільні! Однієї прекрасної ночі ми прийдемо сюди, щоб звільнити своїх товаришів! Ми будемо скаржитись у Комісію по санітарному нагляду, ми звернемося з проханням до Товариства по охороні тварин!"

А чоловік мовчки штовхав мене перед себе.

Що він хоче зі мною зробити? Що буде далі?

Мені весь час було страшно. І не тільки страшно. Я лютував, що він не обізвався до мене жодним словом; крім того, нила шия.

— Будь такий ласкавий, убий мене зараз,— почав я.— Тобі все одно тільки цього й треба. А мені на тебе наплювати!

Не знаю, чому я так сказав. Іноді на мене находить, і в такому стані я починаю плести казна-що.

Чоловік, здавалося, нічого не чув. Він лише мовчки підганяв мене штурханами. Тоді я знову почав:

— Убий мене, дурню, чуєш? У-у-у, шкуродер! Зроби зі мною те, що ти робив із норками та лисицями! Здери з мене шкіру й поший своїй жінці пару рукавичок! Подумай: чудові м'які рукавички з ніжної хлопчачої шкіри! Можна ж нагнати цілу ферму дітлахів і почати відгодовувати їх отим лайном, що лежить на лисячих клітках!

— Заткни писок! — прошипів він.

Всю дорогу відчувалося, що чоловік аж кипів од злості: Тепер він здавив мою шию сильніше, ніби закрутив залізні лещата. Мені було боляче, але я не замовк. Не замовк і тоді, коли він нарешті затяг мене у двері якогось сірого будинку. Мій рот не закривався, а слова самі злітали з язика.

— Я говоритиму скільки мені заманеться! В усякому разі, це легше, ніж поратися з норками й лисицями. Вони ж, до речі, нічого нікому не кажуть. Вони не вміють розмовляти, не можуть поскаржитись на те, як їм у тебе погано. Вони тобі, звісно, не скажуть, який ти виродок. Тебе б самого замкнути у клітці на тиждень, хай би ти відчув, як приємно сидіти на

дротяній підлозі, накладаючи під себе кізяки великими купами. Отоді б ти зрозумів!

Мене загнали до кухні. Вона була чимала, тут стояв холодильник, а на підвіконні квіти. За столом сиділа якась жінка в халаті й пила каву. Вона здивовано глянула на нас, нічого не розуміючи.

— Що таке? — спитала вона.

— Я його спіймав,— відповів чоловік.— Цей шмаркач випустив п'ятнадцять лисенят. Треба б надавати йому як слід по шиї, щоб надовго запам'яталося!

Я дуже здивувався, що він отак зацокотів, бо думав, що він не здатний вимовити більше одного речення.

— Не держи його так, Хольгере,— мовила жінка.— Бачиш, як він зблід? — Потім вона звернулася до мене:— Хочеш молока з бутербродом?

— Ні, люба фрау,— відказав я настільки ввічливо, наскільки мені це вдалося.— Мені б^оце тільки скляночку водички і трошки того, чим ви годуєте лисиць. Я б з великим задоволенням обгриз коров'ячі щелепи чи щось таке. Все одно мене скоро заб'ють.

Хай знають, що мене не підманиш улесливими словами.

Я все ще відчував великий гнів і страшенне обурення. Втрачати мені не було чого, хоч я й трусився, мов осиковий лист. Я вже бачив, що втеча не вдалася, і мене скоро відправлять додому. Цікаво, що скажуть Єва з Оскаром?! Тут уже нічого не поробиш, як не старайся, то вже остання крапля.

— Чуєш? — задоволено спитав чоловік у жінки.— Тепер ти чула все сама на власні вуха. В мене руки сверблять скрутити йому шию!

Проте він відпустив мою шию, так і не скрутивши. Я сів на табуретку; він теж усівся, зовсім близько, щоб не дати мені втекти.

Жінка люб'язно всміхнулася, показуючи гнилі зуби. її голос усе ще був миролюбний:

— Його теж можна зрозуміти,— сказала вона.— По-своєму він має рацію. Він думає, що ми знущаємось із звіряток, мучимо їх, чи не так? Але звірячі відчуття зовсім не такі, як людські, між нами велика різниця. Те, що ми, люди, вважаємо стражданнями, мукою, для них просто дрібниці. Ти мене чуєш?

Чесно кажучи, я її не слухав. Не було в мене сили вислухувати всю оту брехню. Звідки вона знає, що відчувають лисиці? Вона що — була колись лисицею?

Замість того, щоб слухати її, я думав про моїх лисенят. Ось вони, як живі, перед моїми очима: граються, качаються по траві; їхні лякливі оченята і сторожкі вуха бачать і чують те, чого вони зроду не чули.

— Норки й лисиці звичні до цього,— вела жінка своєї.— Вони нормально живуть у тих умовах, які ми їм надаємо. Хіба щось погане в тому, що людина після цього мав гарне хутро? От скажи, хіба твоя мама відмовилась би від такого хутра, чи воно б завадило їй, га?

— Моя мама ніколи не одягне на себе мертве звірятко,— сказав я дуже впевнено.— Навіть якщо матиме гроші. Вона не така погана людина.

Чоловік підскочив і знову схопив мене за потилицю.

— З мене досить,— сказав він,— Це нахабне щеня звинувачуватиме нас у шкуродерстві? А я тобі ось що скажу: ти сам — найперший шкуродер. Лисенята, яких ти, так би мовити, випустив на волю, зовсім тієї волі не потребують, вона для них шкідлива, бо вони ніколи в житті не бачили лісу. Вони народилися й виросли в нас, а в лісі їх ніхто не годуватиме, і вони загинуть! Завдяки тобі вони помруть швидше й болісніше, ніж у клітці. І в цьому будеш винен ти. Чуєш? Ти!

Я не знав, що казати, відчуваючи, що сльози навертаються мені на очі. Невже він каже правду? Хіба це не чудово відчути себе вільним хоч на мить, побігати на сонечку, відчути лісові пахощі? Навіть коли слідом за цим настане швидка смерть, хіба це не краще, ніж жити в тісній клітці, чекаючи, коли тебе заріжуть?

Чоловік усе ще стискував мене за потилицю.

— Зараз ми подзвонимо в поліцію,— сказав він.— Заявимо на" тебе, щоб повернути собі гроші за наших лисенят.

Він трохи послабив захват, а мені тільки того й треба було. Я шаснув рукою до кишені, вихопив коробочку із чхальним порошком, насипав трохи собі на долоню і — р-р-раз! — перед носом у чоловіка з'явилася сіра прозора хмаринка. Якщо порошок може паралізувати носорогів, то цього бовдура й поготів!

Ефект був блискавичний.

Чоловік схопився за носа, зігнувся навпіл, а потім, відхилившись назад, таки чхнув! Те, що він умів чхати, я помітив ще в клітці, а тепер зчинилася справжня чхальна буря! На це в чоловіка був, видно, великий талант.

Поки я біг до дверей, то весь час затуляв носа. Ніхто не кинувся навздогін, тому, озирнувшись у дверях, я крикнув:

— Шкуродер!

Треба було поспішати, бо вони й справді могли викликати поліцію. Але перш ніж покинути це жахливе місце, я спинився перед вивіскою. Дістав багатоколірну авторучку й написав червоним чорнилом під назвою фірми: "БРАТИ ПЕРСОН. МУКИ Й ТОРТУРИ".

Влучно, що там не кажи!

Ллє не можна було забувати про поліцаїв — ті вже, мабуть, наступали мені на п'яти. Я мусив конче забратися геть якнайшвидше. У мене під ногами земля наче горіла — щохвилини могли завити сирени, а тоді вже не варто тікати від поліцейських вівчарок та від отих блимаючих вогників на машинах. На бігу я встиг підхопити свою валізку, яка й досі стояла під лисячим бараком.

Куди ж краще податися? На великий шлях виходити небезпечно, бо саме там і можна зустріти поліцейський наряд; тому я подався вузенькою лісовою стежиною, що вилася в дрімучих ялинових хащах, час від часу виводячи мене на невеличкі вирубані галявини. Аби вівчарки не взяли мій слід, висипав я за собою тоненьким струмочком увесь чхальний

порошок, який залишався в мене, і на мить уявив собі, що собаки, нюхнувши того порошку своїми чутливими носами, почнуть пирхати, чхати, гавкати, качатись по траві, бігати, оскаженілі, лісом. Навряд чи після цього зможуть вони взяти слід десятирічного хлопчини. Цілий тиждень знадобиться їм на $е, щоб очуняти.

Іноді мені здавалося, ніби я бачив знайомих лисенят, але щоразу зблизька там виявлявся або сірий камінь, або просто тінь від куща чи дерева.

Невже той телепень казав правду? Невже вони не змогли себе прогодувати, не змогли звикнути до волі, народившись в отих смердючих бараках? Чи така вже неминуча їхня смерть?

А людина — хіба їй треба було звикати до волі, перш ніж вона втече 4з в'язниці? Я теж утік, і ось тепер не міг дати собі ради!

Так я міркував, відпочиваючи, притулившись спиною до сосни. Мені треба було трохи перевести подих, бо я весь час біг, стараючись. відійти якомога далі від лисячої ферми. До того ж, уночі мені не дуже добре спалося серед тієї купи мотлоху.

Я влігся так, щоб видно було дорогу. Знизу по ній мчали машини, а вгорі наче сірі льодові брили, тихо пливли хмари. Здійнявся невеличкий вітер, стало холодно, я щільніше закутався в куртку.

Отак лежачи, я трохи задрімав. Мені приснилася Лотта. Вона сиділа на траві, гризла билинку і мружилась на сонці.

— Дурненький,— сказала вона.— Це ж ти від мене втік.

— Куди чимчикуєш, хлопче?

Якийсь молодик висунув товсту рожеву пику з вікна автофургона. Його біле кучеряве волосся стирчало в різні боки, мов пір'я з рваної подушки.

Що я мав відповісти? Нікуди спеціально я не йшов, а просто втік собі з дому. Однак чому б не скористатися нагодою й не проїхатись задурно машиною? Тим більше, що мені наступали на п'яти.

— Недалеко. В Монголію, а може, в Болівію. Я ще не вирішив.

— Тоді залазь у кабіну,— мовив він цілком серйозно.

Я заліз у кабіну білого рефрижератора, на якому синіми літерами стояло: "М'ЯСО І ХОЛОД". Мотор спочатку $ахурт чав, а коли молодик натис на акселератор, завив, мов поранений звір.

Всю дорогу мій новий знайомий прилипав носом до лобового скла.

"Недобачає",— подумав я. Яке щастя! Він же не зможе запам'ятати ані моєї зовнішності, ані впізнати мене на фото, коли почнуться розшуки". Я ще й назад відкинувся, вгрузнувши в спинку сидіння, і водночас посунувся вбік настільки, наскільки це було можливо. Встрявати в довгі розмови було небезпечно, бо тоді я міг себе викрити. З мене брехун нікудишній, хоч у житті доводилось часто брехати. В декого це виходить легко. От хоча б Стаффан: по ньому ніколи не видно, каже він правду чи бреше.

Молодик гнав машину так, наче вважав себе спортивним гонщиком, раз по раз кидаючись то вправо, то вліво. Виробляв він таке, що тим, кого він обганяв, нічого не лишалося, як тільки підбадьорливо сигналити йому вслід.

— Ще одного обігнали,— бурмотів водій собі під носа.— Ці черепахи тільки плутаються під ногами й створюють дорожню небезпеку. Щороку люди тисячами гинуть у аваріях! Страшно уявити, скільки горя й страждання, а заради чого? Я б на місці поліцаїв, не дуже панькався з отими тихоходами.

Він витяг несвіжого носовичка й висякався. А тим часом рефрижератор обігнав ще й чорного "мерседеса".

— Ти ходив до школи? — спитав молодик.

— Ні,— відповів я трохи невпевнено.— Саме недавно закінчив. Взагалі науки мене ніколи не цікавили, бо я людина практична. До того ж, треба подумати й про засоби існування. Я змушений сам на себе заробляти.

— У такому віці?! — зітхнув мій новий знайомий.— Яке складне життя. Скільки ж тобі років?

— Сімнадцять,— відповів я баском.

— Сімнадцять! — скрикнув він.— А я думав, що...

— Еге ж, усі дають мені менше, через те, що я зростом не вийшов. У цьому винна залоза, де містяться гормони росту. Нічого, після операції все стане на своє місце.

— Бідолаха,— сказав молодик і знову витяг носовичка, щоб витерти носа.— Бідолашна дитина! Декому таки трапляється відчути на собі руку безжальної долі!

Мене дуже тішило співчуття, яке він виявляв до моєї вигаданої ситуації. Я смакував його слова, мов карамельки. Зараз мені, як ніколи, потрібне було чиєсь співчуття.

— Це зовсім не страшно,— вів далі я.— Елементарне хірургічне втручання. Спочатку трохи надріжуть шкіру ось тут, на шиї ззаду, а потім ампутують зайвий шматочок залози. Тільки вони повинні бути обережні, бо якщо, не приведи господи, відріжуть забагато чи замало, я одразу ж помру, як муха. Тут один шанс із десяти.

— А нехай йому біс! — вилаявся молодик.— Скільки ж на цьому світі всякого страждання! Я тепер весь час уболіватиму за тебе, можеш мені повірити.

Сльозинки покотились по його товстих рожевих щоках.

Він витирав їх носовичком, а віражі ставали дедалі крутішими.

— Найгірше те,— вів я далі,— що в нас, у Швеції, ніхто не вміє робити цієї операції. Ніхто й не візьметься за таке, в жодному разі. Надія тільки на Італію.

— О господи,— сказав молодик, і сльози покотилися рясніше.

— Але й тут є перешкода,— мовив я.— Треба мати гроші, щоб одержати хоча б консультацію італійського спеціаліста. Це може коштувати сотні тисяч крон — разом із дорогою.

— А що ж твої батьки? — здивувався молодик.

— Я сирота. Але нічого, якось воно буде. Я звик до самостійності. От тільки треба знайти роботу, щоб можна було почати відкладати гроші. Не вішай носа — і все буде гаразд!

— Боже святий,— прогугнявив він у носовичок.—Який же ти відважний, хлопче! Це кажу тобі я, ти мені тепер як син. Хоча дітей я, звісно, не маю, бо як подивишся, що коїться в світі, то дякуватимеш долі за те, що вона не дала тобі дітей!

Він вірив кожному моєму слову. Та я вже й сам почав вірити: моя власна історія зворушила мене до сліз, і тильною .стороною долоні я витер у себе дві сльозинки.

— Все це пусте! — вигукнув я хоробро.— Боятися нічого, треба тільки роботу собі підшукати. Правда, це діло не таке вже й легке, бо мій молодий вигляд завжди стоїть мені на заваді. Обличчя — як задок у немовляти!

— Ну ні,— заперечив молодик, повертаючись до мене.— Коли до тебе гарненько придивишся, ти виглядаєш дорослішим, ніж здається спочатку. Принаймні соліднішим!

— Так воно і є, але ніхто особливо не придивляється, приймаючи на роботу. Там сидять байдужі люди, їм усе одно, матиму я гроші на операцію, чи ні. Моє життя їх не хвилює. І чому це так, га?

— Твоя правда,— сказав молодик.— На цьому світі не зустрінеш ні милосердя, ні співчуття. Але я тобі дуже співчуваго, можеш мені повірити. Якби я тільки міг щось для тебе зробити! Твоя мужність мене зворушила.

Щоб довести це, він витер носа обома руками. Як тільки він випустив кермо, машина різко змінила напрямок, і ми ледве не врізалися в грузовика.

— Думаю, тобі найкраще звернутися на біржу праці,-^ сказав молодик,—^і викласти все так, як воно є. Вони вже там щось придумають.

У мене одразу ж відпала охота продовжувати цю тему. Пора було закруглятися, бо одним необережним словом я міг себе розкрити. За вікном кабіни швидко миготіли, змінюючи одна одну, картини довколишнього краєвиду. Очевидно, ми під'їздили до якогось селища, бо обабіч потяглися рядочки вілл, що тісно тулилися одна до одної на невеличких зелених галявах.

З нагрудної кишені сорочки молодик витяг сигарету і ввімкнув запальничку на щитку приладів.

— У вас не знайдеться зайвої сигарети? — спитав я, аби розвіяти всі сумніви щодо мого віку.

— Будь ласка, дуже прошу,— похопився молодик, простягаючи мені цілу пачку.

Я взяв сигарету, припалив її й глибоко затягнувся. їдкий дим дер у горлі, мов наждачний папір. Я думав, лусну, але не кашляну. Та де там! Мене так розібрало, що вдіяти я вже нічого не зміг.

— Що з тобою? — занепокоївся молодик.

— Горло,— видавив я, не перестаючи кашляти. Я схопив себе за горло, імітуючи передсмертні муки.— Хвороба,—

пояснив я.— Не можу вдихати дим... Забув... Дайте повітря! Швидше!

Все це було, мабуть, дуже правдиво, бо молодик щосили натис на гальма, і машина, що їхала за нами, мало не влетіла в рефрижератор. Я виліз із кабіни, міцно тримаючи валізку, і почав вдихати свіже повітря.

— Може, я чимось допоможу? — перелякався, аж зблід молодик.

— Спасибі, не треба,— прохрипів я.— Я вже сам собі допоможу. Воно швидко мине, не хвилюйтесь. Ви й так мене підвезли, дякую.

Я стояв, зігнувшись у дугу, тримаючись за горло. Молодик поклав мені на плече свою малу пухкеньку ручку.

— Тобі й справді не потрібна моя допомога? Може, відвезти тебе до лікарні? Я б охоче це зробив!

— Не треба,— заспокоїв я його.— Мені нічого не загрожує. Якщо я помру, то на цей випадок завжди ношу при собі папірець: "Тут спочиває хлопчина, який сам давав собі раду". Саме це і має бути написано на моїй могилі.

— Тоді бувай здоровий, бажаю успіхів. Я вболіватиму за тебе, пам'ятай!

Він витяг з кишені десятку і дав мені як внесок на мою операцію. Ще й підморгнув, від'їжджаючи. Що ж тепер мені робити?

Лотта — ось кого мені найбільше бракувало.

Тікати з дому виявилося справою нелегкою. "Від себе не втечеш",— сказав Стаффан, і то таки правда. Лотта була частиною мене самого. Я дорого зараз заплатив би лише за те, аби почути, як вона плаче, хоч плакала вона не часто; аби побачити, як мчить вона на велосипеді по Кульвейєну, тримаючи руля однією рукою, й волосся її тріпотить на вітрі! А як приємно, коли її худеньке тільце залазить до тебе у постіль, щоб розповісти страшну таємницю!

Але платити було нічим. Вісімнадцять крон двадцять п'ять єре — ото й увесь мій капітал. Решту грошей я віддав за биточки з картоплею й солоним огірком у невеличкій кав'ярні, де на вікнах висіли червоні смугасті гардини.

Мені ставало млосно, коли я згадував про Лотту. Взагалі маленькі дівчатка всіх тільки дратують, бо вони, як відомо, недотепи, і з ними соромно з'являтися на люди. Це ж не секрет. Але Лотта не така. Вона кмітливіша за будь-кого з моїх знайомих. Однією-єдиною гримасою могла вона розвіяти найгірший настрій.

Я вже казав, вона вміла кривитися. Свою маленьку гарненьку мордочку вона могла скривити так, що всі плакали зо сміху. Могла зробитися таким чудовиськом, що найпорядніша мати, і та відмовилась би від дитини, якби їй показали отаке. Одне слово, була вона великим майстром прекрасного і складного мистецтва кривитися. Я цілком упевнений в тому, що якби їй довелося втекти з дому, вона заробляла б собі на хліб лише гримасами, а потім стала б великою акторкою.

Може, це трохи дивно, але я ніколи раніше не замислювався над тим, як я її люблю. Вона була чудова, що там

не кажи, і от тепер виходило так, що я її, мабуть, ніколи більше не побачу. Сама ця думка була нестерпна. Я не міг навіть їсти ті биточки, бо вони нагадували мені старих пацюків. Здавалося, мій відчай перемішався з фаршем, і утворився відповідний смак.

Щоб підбадьорити себе хоч трохи, я вирішив подати Лот-ті якусь звістку. Я напишу їй, що почуваю себе дуже добре, що справи мої йдуть якнайкраще, і одного дня я з'явлюся до неї багатий, мов троль, з повними кишенями подарунків.

Я вирішив пройтися селищем і пошукати якусь крамничку, де продавалися б конверти й папір. Селите виявилося маленьким, усього-на-всього наріст на широкому проїжджому шляху. Чотири-п'ять будинків навколо площі, за ними декілька будиночків трохи менших, а далі — вілли, так зване зовнішнє коло. Оце й усе.

До того ж, було воно нудне, те селище. Я не дуже поспішав купувати, ходив собі та роздивлявся вітрини. Спинившись біля крамниці ювеліра, я почав розглядати обручки, свічники, брелки і все, що там було. Серед цього блискучого дріб'язку я несподівано побачив маленькі сережки, схожі па справжні дзвіночки, тільки крихітні. Тоненьким срібпим ланцюжком прикріплювалися вони до затиску, яким чіплялися на вухо. Ось що я відішлю Лотті!

— Скільки коштує оце? — спитав я в продавщиці, вказуючи пальцем на сережки.

— Гарненькі, чи не так? — спитала вона, знімаючи їх з вітрини.

Як тільки вона їх торкнулася, вони тоненько й ніжно задзвеніли.

— Так,— відповів я.— А що ви за них просите?

— Це мельхіор, чудовий подарунок для юної дами. Просто, очей не можна відвести!

— Бачу, що не можна,— відказав я терпляче.— Вони в вас що — не продаються?

— Як це? Звичайно, продаються!

— Тоді скажіть мені, будь ласка, скільки вони коштують,— настійливо мовив я.

— П'ятнадцять крон. Майже задарма.

Я вигріб з кишені п'ятнадцять крон, а сережки сховав у маленьку коробочку. Потім пішов купити конверт, марку і пару аркушів паперу. Після чого в мене залишилося півтори крони. На завтра конче треба знайти якусь роботу, щоб не вмерти з голоду. Помирати аж ніяк не хотілося, тому наступного дня я вирішив без зволікань піти на біржу праці.

Я всівся на ґанку одного з будинків і почав писати листа. Мені довелося довго потрудитись, перш ніж вийшло щось путнє. Лотта, між іншим, пише краще за мене, хоч їй усього шість років. Ось що я написав:

"Привіт! У мене все гаразд. Жодного носорога в полі зору. Як там Останній Могіканин? Скоро я розбагатію і прийду додому. Тобі я куплю все, що захочеш. Оскару з Євою теж перепаде. Скажи їм, що в мене все гаразд. Тренуй твої

гримаси, Королево страшних мін! Я поїду шукати щастя в Африку чи в Америку. На згадку висилаю тобі справжні мельхіорові сережки. Міцно обіймаю.

Петер".

Я поклав листа разом із сережками в конверт, добре його заклеїв і написав адресу, що колись була моєю. Потім пішов шукати поштову скриньку.

У скриньці дзенькнуло, коли конверт упав на її дно.

Той Петер, що підписався нижче, був ще дуже далеко від африканських дрімучих лісів і бетонних джунглів Америки. Він не встиг навіть познайомитись із під'їздними шляхами до тих місць, на які покладав свої великі фінансові надії.

Відіславши Лотті листа, я почав безцільно тинятися сумними вулицями цього нудного селища.

Десь узялися великі хмари і заснували все небо. В холодному повітрі й не дихпе; та вони ніколи й не налітають одразу, ті вітри. Вони тихенько причаїлися десь там, за овидом, біля підніжжя невисоких гір, і, мов хижі звірі, мружать очі та напружують лапи, готуючись стрибнути.

Був уже вечір, коли я зупинив грузовика, що повертався з рейсу додому, і попросився трохи під'їхати. Вже сидячи в кабіні, я помітив, що почався дощ. Він шмагав по лобовому склу, завдавши "двірникам" добрячої роботи.

Мене висадили там, де густий ліс обступив дорогу з обох боків. Дощ припустив ще сильніше, я промок до рубця. Вітри повилітали нарешті із схованок, почали гасати в ялинових

верхівках, завиваючи, мов голодні вовки, і впиваючись у мене крижаними пазурами. Мене трусило від холоду. До всіх моїх невдач додалася ще одна: я загубив маленький ключик од валізки, де лежали всі мої речі.

Книга про їстівні гриби, карта Вестергетланду й пакет сухого молока мене майже не цікавили. Єдине, що було мені потрібне, це плащ.

Усі мої спроби спинити якусь машину зазнали невдачі. Кілька автомобілів проїхали повз мене з запаленими фарами, але нікому з водіїв і в голову не прийшло підвезти мокру як хлющ дитину з навіки замкненою валізкою в руках.

Мені не лишалося нічого іншого, як шукати місця, де можна було б заснути в затишку від дощу та вітру.

Холодний та мокрий, пішов я стежкою, що мала вивести мене па сінник, до якогось хліва чи до розваленого автомобіля.

У ту мить мені хотілося здатися, було б тільки кому. Я б з радістю кинувся в обійми Оскарові і Єві, просив би в них вибачення за все, що накоїв у житті, благав би, щоб вони дозволили мені повернутися додому; заслужив би в них за це гарячого молока, заліз би в теплу ванну і, зрештою, згорнувся б калачиком на своїй постелі. Більше мені нічого не треба було.

Чому ж усе так сталося? І що далі буде зі мною?

Тепер я вже не так твердо вірив, що стану колись великим дослідником або казково багатим директором, королем підтяжок і піногуми. Я бачив, що навіть спокійна й сита доля американського ліфтбоя, який возить публіку в хмарочосах, для мене недоступна.

У таку погоду свої життєві плани змінив би будь-хто.

Мені хотілося заплакати, не пам'ятаю тільки, плакав я чи ні. А що? Чому б мені справді не зайтися гіркими сльозами, жаліючи хлопчину, якому не таланить у житті, всі надії якого загинули, а сам він опинився під грозовою зливою!

Стомлений, змерзлий та мокрий, без будь-якої мети продирався я крізь хащі, прислухаючись до звуків, від яких мені ставало не по собі. На щастя, дуже скоро ліс змінився лукою, і я пішов по гравійній доріжці, яку перетинав шлагбаум. Я пірнув під нього й попростував собі далі. Обабіч дороги валялися цеглини, густо росли бур'яни. Зустрівся мені невеличкий сарайчик, але спати під його дірявим дахом у такий дощ я не зважився.

Далі я надибав озеро, що тепер розлилося й кипіло під дощем, мов чорне нафтове море. На самому березі того моря стояв забутий усіма крихітний заводик з вибитими шибками й високим, мов церковна дзвіниця, димарем. На великому плакаті я прочитав: "ЦЕГЕЛЬНИЙ ЗАВОД СВАРТЬЮ". А нижче напис: "Стороннім вхід заборонено".

Сторонній я чи ні, а ночувати треба було тут, бо шукати іншого місця вже не було ніяких сил. Я весь дригонів од холоду і мусив нарешті знайти якийсь притулок, де б мені не дошкуляли дощ із вітром.

До входу вів маленький місточок, перекинутий через глибоку канаву. Кількох дощок йому явно бракувало, та й ті, що залишилися, давно вже прогнили. Йдучи по ньому, я ледве пе звалився в безодню, посковзнувшись на мокрій дошці. В одній руці я тримав валізку, а в другій — ліхтарика, що кидав

переді мною вузеньку смужку світла. Добре, що я мав ліхтарика, бо темно було так, наче в ящику з вугіллям.

Далі я пішов вузьким коридорчиком між штабелями цегли. Під ногами тяглися рейки; що по них колись дуже давно їздили вагонетки.

Довго шукати місця не довелося, бо незабаром я натрапив на вхід до тунелю з такою низькою стелею, що навіть я змушений був пригнутися. Я скрутився калачиком біля цегляного муру, підстеливши під себе кілька мішків, які валялися там скрізь.

Крім мішків, були там іще й коричневий вельветовий піджак, старий фетровий капелюх і стамеска. Стамескою й уламком цеглини я нарешті відчинив валізку.

Скинувши з себе мокрий одяг, я витерся сорочкою. Далі одягнув те, що знайшлося у валізці, а саме: кальсони, майку з довгими рукавами й вовняні шкарпетки. Стаффанова завбачливість рятувала мене на кожному кроці. Насамкінець я натягнув на голову фетровий капелюх і нап'яв піджака, який сягав мені мало не до п'ят. На нога теж дещо знайшлося: я скинув спортивні черевики й замість них узувся в обрізані чоботи, що теж входили до списку моїх останніх придбань.

Хоч вигляд тепер у мене трохи дивний, зате було тепло й сухо. Я ліг, натягши замість ковдри ще кілька мішків, і, не перестаючи тремтіти, провалився у глибокий сон.

Була вже пізня ніч, коли я зненацька прокинувся. Хтось зовсім близько від мене голосно розмовляв. Спершу я довго не міг пригадати, де я. Подумав, що лежу в сирому й холодному підвалі. Потім нарешті згадав.

Але чиї то голоси? Що треба тим людям уночі на старому цегельному заводі?

На другому кінці тунелю ледве-ледве миготів вогник, його маленькі язички облизували коричнево-червоні мури. По металевій стелі над моєю головою нетерплячими пальцями барабанив дощ, двері раз по раз рипіли й гупали од вітру, а в душі у мене наростав смертельний жах. Язик зробився сухий, мов промокашка, а живіт став такий важкий, наче я проковтнув одну із тих цеглин, що лежали навколо штабелями.

Першим моїм бажанням було ушитися звідси, кинутись "із схованки назад, у дощ і вітер, у холодну ніч. Я швиденько склав усі свої речі в шкіряну валізку й клацнув замком. Виходити не дуже хотілося, але потрапити до рук, отих розбійників було ще менш заманливою перспективою.

Може, тому, що за мною весь час гналися, я був певен, що стрівся із зграєю бандитів. В уяві спливли епізоди, вичитані 'з коміксів, там я вже зустрічав подібних людей: квадратні карлуваті постаті, темні вуса, підняті коміри, з-за яких визирають маленькі щурячі мордочки; а той огидний сміх, ті лисуваті потилиці з ріденьким пушком, які бувають тільки в горил... фу! В руках у них, звісно, кастети, чи.щось подібне.

Мені ніяк не хотілося потрапляти їм до рук. Тихенько крадучись з ліхтариком у кишені, я обмацував шерехаті мури. Навіть дихнути на повні груди не наважувався — так боявся, що не дійду до дверей, які виходили назовні. Раптом якийсь бридкий запах ударив мені в ніздрі. Я затремтів, але вже не від холоду.

Виходячи навпомацки з тунелю, я раптом наскочив на щось велике і м'яке, мов піногума. То було чиєсь черево! Величезне

роздуте чоловіче пузо. Ми злякалися обоє — черево і я. Воно щось забурмотіло, а я здійняв такий лемент, що по всіх закутках покотилася гомінка лупа.

Першим з нас двох отямився я і чимдуж припустив геть, щоб товстун не встиг мене схопити. Та вій мене ніколи і не наздогнав би, його боятись було нічого. Гірше було з тими, що сиділи в тунелі і, мабуть, почули мій крик. Той крик мене видав.

І справді, як я й сподівався, за мить переді мною виросли три величезні тіні. Біля виходу рядком стояли якісь пляшки, виблискуючи в світлі їхніх ліхтарів. Тепер я збагнув, чого вони прийшли сюди. Це ж самогонники!

Вони, певно, злякалися не менше. Можливо, уздрівши мій незвичайний одяг, вони сприйняли мене за переодягненого поліцая. На мені усе ще висів піджак, з-під якого виднілися кальсони й великі обрізані чоботи. Капелюх з'їхав мені на очі і, якби не вуха, зліз би ще нижче; в руці я тримав Стаф-фанову валізку. Я відчував, як світло їхніх ліхтарів обмацувало все моє тіло.

— Привіт! — озвався один із них.— Стривай, що ти тут робиш?

Вони, мабуть, сподівалися взяти мене легко й без шуму. Дідька лисого!

Долі валялося декілька величезних залізних куль, які скидались на гарматні ядра. Я швидко нахилився, схопив одне з тих ядер і жбурнув туди, де рівненько вишикувалися пляшки. Дзінь! Трах! Бум! Вони розбилися з жахливим дзвоном, а мені здалося, що так само розбилося й моє життя. Я майже

відчував, як ті маленькі гострі осколки боляче впивалися в тіло, ранили до самого серця. Я думав, що тими кулями назавжди розіб'ю все, що лякало, тривожило, сиротило мене. Насправді ж розбився я сам.

— .Ось вам! — вигукував я.— Ось вам зараз усім, геть усім дістанеться: Оскару, Єві і всій вашій компанії!.. Думаєте, легко мене взяти? Не вийде! Я ніколи не здамся!

Не знаю, чому я викрикував отаке. Не знаю, що зі мною сталося; а тільки не міг я більше боротися з тим, що сиділо в мені. Ридаючи, я пробіг повз них, а вони від подиву навіть не спробували схопити мене.

— Зажди, хлопче! — гукнув один із них.— Заспокойся! Вернись!

Але я щодуху мчав геть, біг, перестрибуючи через старі іржаві рейки, через колеса та поламані дошки, обминав вагонетки та великі котушки з-під кабелю, підфутболював цинкові відра, товк підошвами віконне скло, що колись повипадало на підлогу. Весь час мені здавалося, що ті злодюги ось-ось мене наздоженуть. Вони ввижалися в кожному стовпі, в кожній тіні. Я ніби відчував чиєсь гаряче дихання на своїй потилиці, чекав, коли цупкі пальці нарешті вп'ються у мене й покладуть край отій біганині.

Не знаю, скільки я бігав отак, рятуючи своє життя. Здається, цілу вічність. Довгу-довгу вічність. Я вибігав хиткими сходами вгору, на вищі поверхи, потім біг, пригинаючись, та вдивлявся в прірву, що розверзалася в мене під йогами, як тільки я насмілювався зазирнути в щілину в підлозі. Одного разу подумав навіть, що вони мене схотіли, бо канат — він

звисав зі стелі, що правила водночас за підлогу вищого поверху,— боляче шмагонув по обличчі.

Врешті-решт я відчув, що більше не можу. Страх і біганина вимучили мене вкрай, і я вже сам чекав, коли вони мене наздоженуть, аби звільнитися хоча б від цього. Я тихенько спустився сходами вниз і знов прокрався через той тунель, де вперше почув голоси. Знайшовши невеличку нішу в цегляному мурі, я сховався там і прислухався. Голоси почулися знову. Я ліг на купі соломи й приклав вухо до щілини в стіні.

— Цікаво, що з тим хлопчиком? — спитав один із них.— Він був наляканий до смерті.

— Нічого дивного,— відповів другий.— Будь-хто помре з переляку, побачивши тебе вночі.

— Але що він тут робив такої пізньої пори? — спитав перший.— Це не найкраще місце для малих дітей, та ще вночі.

— Він, мабуть, побився об заклад з товаришами, що не злякається,— обізвався третій голос.— Хоч би не поламав тут собі ніг, а то наробить лиха і собі, і батькам!

— Треба було б подивитися,-^ сказав другий.— Може, він ще десь тут, то хай би випив з нами кави та з'їв бутерброда.

Я тихо лежав, скоцюрбившись на соломі, слухав їхню спокійну розмову і відчував, як мої страхи переростали в дрімотну впевненість: це я сам себе доганяв, то мій власний страх гнав мене по п'ятах і хекав у потилицю, мов поліцейська вівчарка. Жодна людина не довіряла мені! Якщо це не самотність, то що ж таке самотність?

Минуло ще трохи часу, і я заснув.

Коли прокинувся, вже розвиднялося. Дощ і вітер перестали. На мені ковдра, поруч стояв термос із кавою та кілька бутербродів. Лежав ще й папірець, на ньому я прочитав: "Сніданок готовий. Поїж і йди мерщій додому, одягнися тепліше".

Ось вони сидять на кухні круг столу, а сонечко ллє на них ранішнє проміння. Оскар бере великою рукою шматочок хліба і намазує його маргарином, і робить усе це цілковито незграбно. Лотта будує з каші хатку, а Єва розчісує пальцями свою пишну руду шевелюру. На північній стіні кухні висить годинник, він відбиває час; там же висить намальоване Лоттою жовто-червоне сонце і кидає своє проміння в акварельну голубінь, далеко-далеко. Так далеко, що аж зло бере, бо воно не може зігріти нещасного втікача, який їде зараз старою заводською дрезиною, мчить до далеких контурів невідомого містечка, їде повз спокійну озерну гладінь скрипучою іржавою розвалюхою.

Вони снідають удома на Кульвейєні, і я чітко бачу їх усіх перед собою.

Насвистуючи пісеньку "Знову сходить ясне сонечко", я їду далі й далі тими рейками, по яких колись їздили вагонетки. Сонечко справді почало вже вставати, кидаючи срібні відблиски на воду. На зеленому лузі паслися корови. Яскраві барви раннього літа скликали до себе працьовите товариство: джмелів, метеликів, бджілок та ос. Після нічної непогоди листя на деревах блищало, мов умите, Я чув, як пташки в гаях виспівували кожна на свій лад, по даючи собі перепочинку. Величезні сірі котловани, вириті колись ковшами заводських машин, були тепер повні води, перетворившись на штучні озера.

Весело насвистуючи, я гнав дрезину так, аж колеса скреготали, а рейки співали їм у такт. Я поспішав на біржу праці.

12

"БІРЖА ПРАЦІ" — було написано на темно-коричневому фасаді нового цегляного будинку, а над ним теж виблискувало ясне сонечко.

Я поставив валізку й поправив капелюха, що насунувся мені на очі. Далі витяг із кишені штучні вуса, які вс^тиг перекласти із штанів у піджак. То були виняткові, надзвичайні вуса, вони чудово маскували: за одну мить могли зробити людину невпізнанною. Ось я приліпив їх, ті довгі й водночас щетинисті каштанові вуса... Сімсалябім! Перед вами з'явився літній вусатий чоловічок у капелюсі, плащі й кальсонах, з багатим життєвим досвідом за плечима; йому потрібна робота. Одне слово, перед вами стояв Рудольф Вальстрем, якого я сам розглядав у дверному склі.

Я рішуче ввійшов у двері й потрапив до великої кімнати. Тут, видно, роздавалися вакансії. Вздовж цілої стіни тяглася стойка з купами паперу, за нею поволі рухалися дві жінки. Стояли там іще столик з кріслами, пластмасові квіти у вазонах та декілька телефонів-автоматів. Людей було небагато, але всі, хто там сидів, дружно осміхнулися, побачившії мене.

"Атож, дивіться,— думав я собі.— Дивіться на самого Рудольфа Вальстрема! Ця людина пройшла вогонь, воду й мідні труби. Можете навіть це записати. Йому довелося на власній шкурі перевірити, почім фунт лиха в житті, бувати в таких халепах, що вам і не снилися!"

Той Рудольф Вальстрем народився під час польоту на дрезипі. Я дав йому багате минуле, там було все: робота, дім, мрії, розчарування, мандрівки і маленькі хоббі, удари долі — одне слово, все, про що я вичитав у книжках або чув од когось. Стаффан учив мене, що в таких випадках треба бути добре і всебічно підготовленим, щоб розповіді про. минуле ні в кого не викликали сумнівів. Інакше можна не дістати жодної роботи. А вона потрібна мені як нікому, бо в моїй касі було майже пусто: всього півтори крони. Набравшись сміливості, я підійшов до стойки.

— Доброго здоров'ячка,— сказав я хриплуватим низьким голосом. Саме Такий голос мав бути у Рудольфа Вальстре-ма.— Мене звуть Рудольф Вальстрем, і я хотів би одержати роботу.

Жінка за стойкою всміхнулася й кивнула головою.

— Ясно,— відповіла вона дуже люб'язно.— А ким шановний пан хотів би працювати? Пожежником, машиністом чи, може, поліцейським?

— Ким завгодно, головне — швидше почати. В житті я не цурався ніякої роботи, так що знаю всього потроху.

— Скільки ж вам років, шановний пане? — спитала жінка.

— П'ятдесят три. П'ятдесят три роки й шість місяців.

Я подумав, що коли вже брешеш, то треба бути точним до кінця. Жодних хитань, аби не викликати підозри і вміло обминути всі підводні камені.

Жінка за прилавком здивувалася. У неї був такий вигляд, наче вона не знала, що робити — сміятися чи лаятись. Це, я

гадаю, тому, що в моєму маскуванні було не все гаразд. Вона, певно, подумала, що я жартую з нею або, ще гірше, насміхаюся. Треба було негайно щось сказати, роз'яснити все як слід, щоб людина мені повірила.

— Я знаю,— почав я знову хрипким басом.— Я знаю, що не дуже видався зростом. Розумієте, я страждаю від рідкісної хвороби — недостатності гормонної залози. Але це не позначиться на моїй працездатності, обіцяю вам.

— Гаразд,— відповіла жінка й знову люб'язно всміхнулася. — Думаю, вам краще переговорити з кимось із посередників, вони сидять на другому поверсі. Заждіть хвилинку, я подзвоню і спитаю, хто з них зараз вільний.

Вона натиснула на кілька кнопок внутрішнього телефону.

— Тут унизу сидить пан на ім'я Рудольф Вальстрем. Може він зараз до вас зайти?

Очевидно, їй відповіли "можна", бо вона одразу ж направила мене по сходах нагору і вліво, де я мусив почекати, поки мене викличуть.

Я зробив усе так, як вона сказала. Кімната для чекання була така сама, як і внизу, тільки менша. Я всівся на одному з сірих крісел, що в них усіх металеві каркаси, і взяв на столику брошуру для працівників молокозаводів. У ній я прочитав: "Сири певного гатунку парафінуються і згодом відправляються у складові приміщення, де їх перегортають через рівні проміжки часу аж до повного визрівання". На цьому місці мене перервав голос репродуктора, який сповіщав, що Рудольф Вальстрем запрошується до кімнати номер п'ятдесят чотири.

Жінка, яка привітала мене в тій кімнаті, сама дуже скидалася на головку сиру, що вже визріла як слід. Така велика кругла голова з чорним волоссям і скляними очима, а на неї надягнена жовта бавовняна сукня з зеленими цяточками плісняви— все як годиться.

— Що ви хочете? — спитала вона.

— Роботи. Я безробітний, а в мене на шиї ще й жінка та троє дітей. Я боюся йти додому, бо не можу бачити, як вони голодують. З кожним днем вони все більше худнуть і марніють. Вже й на кицьку позирають голодними очима і скоро, думаю, з'їдять, якщо я не зароблю трохи грошей.

— Це нас не дуже цікавить,— сказала жінка ввічливо,— Нас цікавить, що ви робили раніше, коли працювали. Будь ласка.

І я розпозів їй історію Рудольфа-Ернста-Теодора-Моріца Вальстрема, який п'ятдесят три роки і шість місяців тому народився в містечку Вільсе-Клева, що у Вестергетланді (це місце я знайшов на Стаффановій карті), в сім'ї бідного селянина. Того дня над їхньою ділянкою картоплі періщив величезний град. Цієї дитини ніхто не хотів, тому вона мусила піти з дому, маючи всього лише десять років. Бідоласі доводилось перебиватися випадковими заробітками в чужих садах, злидарювати, хворіти, недосипати. Та все ж зібрав він трохи грошей і поїхав в Америку, де працював спершу ліфтером у хмарочосах, потім занудився тією працею і подався золотошукачем на Аляску. Там він знайшов найбільший самородок світу, але його було пограбовано, і він повернувся назад такий само бідний, як і раніше. Потім працював на автомобільному заводі, їздив до Африки полювати диких звірів. Нарешті повернувся до Швеції, одружився, завів трьох дітей. Тут працював деякий час на молокозаводі, перегортаючи сири, потім на цегельному заводі, поки не зчинився страйк і він не

став безробітним. Тепер ось він без ніякої роботи й дивиться, як голодує його рідня. Сам він звик до нестатків, голоду й холоду, перехворів усіма хворобами, мав краснуху, кір, кропивницю і навіть сонну хворобу. Мова тепер зовсім не про нього, а про його сім'ю, що поступово вимирає, а він не може дивитися на це спокійно.

Поки я розповідав, жінка серйозно, без усмішки дивилася на мене. Авторучка застигла в її руці. Слова не треба було шукати, вони вилітали самі. Почав я мову хрипким басом, що належав Рудольфу Вальстрему, потім забув і повів далі уже своїм, десятирічним голосом. Розповідаючи про Вальст-рема, я говорив про самого себе. Прототипом моєї доньки стала Лотта, вона позичила їй свої кіски, фігуру й гримаси. Я розридався, оповідаючи про всі страждання, що випали на долю сім'ї Вальстремів, бо то були й мої страждання. Я дійшов до того, що, поклавши голову на руки на дубовому письмовому столі, затремтів усім тілом. Мені було жарко, перед очима все пливло.

— Думаєте, їм легко,— схлипував я.— Ні, зовсім не легко! Це чортове життя таке складне!

Я відчув, що жінка почала гладити мене по спині, яка все

ще не переставала підстрибувати. Потім погладила мене по голові. Капелюх зіскочив і впав на підлогу, тепер він нагадував гігантського сіро-коричневого гриба.

— Ти розповів про себе, чи не так? — спитала вона спокійно.— Мабуть, ні. Я спочатку не знала, що й думати. Чесно кажучи, мені здалося, що хтось жартує зі мною. Але тепер я розумію, наскільки все серйозно. Нелегко жити Рудольфу Вальстрему. Але хто такий той Рудольф Вальстрем? Якщо ти

хочеш, щоб я тобі допомогла, розповідай усе, як є. Розумієш мене?

Знадвору долинало пташине щебетання. Вікно було напів-розчинене, і в нього заглядало пишне березове гілля. Гойдаючись від легкого вітерця, воно, здавалося, кидало по стінах тремтливі тіні, ніби сотні очей підморгували мені з сірих шпалер кімнати, і та рука, що гладила мене по спині, була не чим іншим, як березовою гілкою. На одну мить у вікні з'явилася пташка. Я думав, що вона залетить до нас, але, покружлявши трохи в жовтому сонячному промінні, пташка полетіла геть, лишивши по собі пісеньку, яка заповнила тепер усю кімнату. Я встиг помітити, що в неї Лоттині очі.

— Що це сьогодні з птахами? — спитав я, відчуваючи на своєму чолі руку, легку, мов пташине крило.

— У тебе лихоманка,— сказала жінка в жовтій сукні.— Ти захворів. Скажи мені, як тебе звати, щоб ми могли відвезти тебе додому й покласти в ліжко.

— Я сам про себе подбаю,— відповів я.

Може, я розповів би їй усе, може, здався б їй, немов маленьке пташеня, що не змогло знайти свого гнізда. Якби тільки не ота пісня, не оте дзвінке пташине щебетання! Я підняв з підлоги капелюха й насунув його на голову. Підвівшись, відчув, як тремтять у мене ноги. Але треба було йти шукати пташку, що мала Лоттині очі. Вона відведе мене додому, треба тільки знайти її.

— Бувайте,— сказав я.— Я живу недалеко, зовсім близько. Неподалік.

Р?

Жінка, мабуть, не знала, що відповісти. Вона тільки обняла мене, але не затримала. Я почвалав сходами вниз. Тепер ноги вже не так тремтіли, я почував себе вільніше. Рудольф Вальстрем покидав біржу праці, так і не знайшовши ніякої роботи. Іншими словами, він просто перестав існувати. Лишився тільки я з пташиною пісенькою в голові. Я йшов шукати пташку з Лоттиними очима, що з'явилася на мить та й полетіла геть крізь сонячне проміння, крізь тіні, що мигтіли в березовому листі.

Звівши погляд, я задивився на березу. Високо над її верхівкою кружляв червонокрилий птах, коло за колом. Може, то моя пташка? Я відчув, що вона дивиться на мене. Описавши в повітрі дугу, пташка спустилася нижче, застигла на мить переді мною й полетіла містом, ніби вказуючи дорогу. Я пішов за нею.

Усе це, звісно, дурниці. Пташки не можуть мати сестриних очей, і ніхто не посилає їх у путь, щоб вони допомагали заблудлим дітям. Коли пташка з'являється у вікні, це означає, що вона просто дурненька. Але мені тепер уже нічого не лишалося, як тільки йти за нею. Я не мав ні грошей, ні роботи. Навіть надії ніякої не мав.

Куди ж вона мене вела, ця незвичайна пташка?

Іноді я випускав її з очей, та через хвилю вона знову з'являлася переді мною, ніби верталася подивитись, чи не збився я з дороги. Так я пробіг майже половину міста.

Куди ж вона мене вела? Ага, до ковбасника. Він стояв під рекламою, на якій було написано, що вершкове масло— це

після кохання друга найкорисніша в світі річ,— і кришив пташкам учорашню холодну сосиску. Моя пташка всі-лася біля його ніг і почала дзьобати разом з іншими.

— їжте, їжте, мої любі,— бурмотів старий собі під ніс.

Я вирішив підійти до нього, бо в нього дуже привітне обличчя. Блакитні очі-щілиночки мружилися на сонці понад сизувато-червоним носом. Він уже вмощував скриньку з гарячими сосисками на причепі свого мопеда, коли, вдихнувши той запах, я відчув, що голодний.

— Хочеш сосиску? — спитав він. —: У мене тільки крона п'ятдесят.

— Це не має значення. Бери так, я частую.

Він весь час хихотів, дістаючи мені сосиску й намазуючи її кетчупом та гірчицею. Я глянув на пташку, що стрибала разом з іншими в мене під ногами, й побачив, що в неї таки справді Лоттині очі! Тої ж миті вона знялася й зникла за дзвіницею. Поки я стояв, з-за рогу виринув поліцейський автомобіль і неквапом поїхав просто на нас. Я злякався. Невже та дама з біржі праці дзвонила у поліцію? А може, мене розшукували батьки? Чи поліцаї напали врешті на слід того, хто випустив лисенят? Треба було якось утікати. Цікаво, що й ковбасник був такої самої думки. Вгледівши чорно-білого автомобіля з блимаючим вогником, він ще більше звузив очі, а ніздрі роздув так, наче зачув дивака. Клацнувши замком на скриньці з сосисками, він почав швидко прив'язувати його до причепа.

— Мені треба тікати звідси,— сказав ковбасник.

— А можна й мені з вами? — крикнув я.— За мною теж женуться!

— Залазь у коляску,— мовив він.— Тільки тримайся міцніше, бо ми тікатимемо дуже швидко.

Я заліз у ту коляску, де стояла скринька з сосисками, коробки з хлібом, ковбасою, гірчицею й кетчупом, бідон з водою та пляшка гасу. Ковбасник просунув руки в широкі рукавиці, на очі наклав мотоциклетні окуляри, потім натис на газ, і ми шалено рвонули вперед. Той мопед був, очевидно, дуже гарний, бо летів він вулицями легко, мов птах. Я ледве тримався в колясці. Білий халат ковбасника тріпотів на вітрі.

Мопед робив такі круті віражі, що я ковзався в колясці туди-сюди, а юшка з ящика з сосисками виливалася просто на мене. Поліція наступала нам на п'яти. Вони ввімкнули сирену. Біло-голубий вогник почав швидко наближатися до нас.

— Гей, ковбаснику, жени! — підбадьорював я його.

— Ану кинь кілька ковбасок отим вовкам, що за нами поспішають! — гукнув він.

Я витяг із скрині дві сосиски і шпурнув на дорогу, та поліцаї навіть не подумали спинитися й підібрати. їхня машина вже обнюхувала наші задні колеса.

— Треба віддати їм велику коробку, — сказав ковбасник.— Ну-бо розвантажимось із правого боку!

Я відстібнув ремені й зіпхнув коробку на дорогу. Ледве вона приземлилася з дзвоном і грюкотом, як звідти хлюпнула густа маса кетчупу та гірчиці. Поліцейська машина

посковзнулася на тій червоно-жовтій ляпавиці, її занесло, і вона врізалась у стовп.

Ми скористалися зі щасливої нагоди і звернули в найближчий провулок.

— Як ми їх! — закричав ковбасник.— Бананові голови! Вовки збилися зі сліду!

Покружлявши трохи провулками, ми заїхали в парк. Там іще довго торохтіли по гравійних доріжках між високими дубами та в'язами, довго їхали повз клумби барвистих тюльпанів, аж поки перед нами розкинулись трав'яні схили пагорбів. На деревах співали пташки, скрізь пахло свіжістю й зеленню. Ми спинилися і злізли з мопеда біля підніжжя одного з тих схилів.

Ковбасник узяв мене за руку й повів угору. На животі у нього, як і раніш, висіла скринька з сосисками. Ми йшли мовчки; так само мовчки всілися на траві,, де дзюрчав у кам'яному жолобі і яскрів на сонці маленький струмочок.

— Треба влаштувати бенкет на честь нашої втечі од переслідувачів,— сказав ковбасник.

Ми лягли на траві і з'їли всі сосиски, що ще залишалися. Він розказав мені, що цілих п'ятнадцять років продавав на вулиці сосиски, але потім йому це заборонили. Він вирішив не підкоритися й продавати далі, тому поліція весь час нишпорила по його слідах. А я розповів про себе. Вперше після втечі з дому відважився сказати правду. Лежачи горілиць, я розповідав і розповідав: про Оскара, Єву і Лотту,

про всі пригоди, які зі мною трапилися, чому я втік з дому, яким нещасним почуваю себе тепер.

Поки я говорив, він не вимовив ні слова, тільки весь час щось бурмотів собі під носа. Це було так приємно — розмовляти з людиною і не прикидатися, знову бути самим собою.

— О'кей, хлопче, — сказав він.— Я вже трохи обмізкував усю твою розповідь, і ось що я тобі скажу: людина повинна завжди лишатися собою. Ось я, наприклад. Я — ковбасник, я люблю своє діло. Якщо я його кину, то відразу стану нічим, вартий буду не більше хвостика від ковбаси. У тебе ж справи зовсім інші. Думаю, тобі не слід далі ховатися, а треба негайно йти додому, бо інакше все життя носитимеш чуже ім'я. Хочеш боротися за себе, то мусиш це робити. Нікому ще не вдавалося просто відрубати й забути своє минуле, розумієш? Тоді від тебе зосталося б лише три чверті, не більше.

Авжеж, я дуже добре його розумів. Тим часом чиясь тепла невидима рука ніби прикрила мені очі. Останнє, що я побачив, був червоний птах, який, покружлявши трошки в голубому небі, зник за ліниво пропливаючою хмаринкою.

Коли я прокинувся, біля нас уже стояли двоє поліцейських. Нам довелося зібрати свої речі, сісти з ними в машину і поїхати в поліцію. Там вони розпитали, як мене звати, як звуться мої батьки, де я живу та який номер телефону. Вони нічого не питали про лисенят. Потім подзвонили до нас додому й сказали, де можна мене забрати. Ковбасника я більше ніколи не бачив. Я лежав на ліаві й відчував, як моє тіло щось пекло, немов вогнем. Я упрів від того вогню, одначе мене трусило так, що аж зуби клацали.

Потім приїхав Оскар і забрав мене. Пам'ятаю, його великі руки підхопили мене й понесли, наче— я мала дитина. Моя голова припала до його плеча, а він тримав мене так міцно, наче боявся впустити на землю. А в мені весь час горіло якесь холодне полум'я, від нього трусилося все тіло. Ми обоє хотіли щось сказати одне одному, та не знали що.

Наче оніміли. Оскар поклав мене на заднє сидіння "Амазонки", закутав у ковдру. Перед тим, як піти і сісти попереду, він ще раз глянув на мене, і я запам'ятав той погляд: в ньому були ніжність і безпомічність. Він нібито благав мене про допомогу. Потім схилився наді мною і стис мої щоки долонями так, наче то не голова, а футбольний м'яч.

— Люба дитино,— мовив він,— люба дитино.

Більш не сказав нічого. Коли він сидів за кермом, я бачив його міцну шию. Він гнав машину дуже швидко, але все одно мені здалося, що ми їхали вічність. За якусь мить звук коліс перетворився на пташине щебетання, цвіріньокаючий хор.

13

Я конче мусив багато дечого розповісти. Ми всі мали про що поговорити. Але я мовчав. У мене була висока температура, я тремтів у лихоманці, а ночами бачив кошмарні сни. Та найгірше було те, що я не міг видобути з себе ні звуку. Тільки розкривав рота, як рибина, а чути ніхто нічого не чув. Я хотів їм усе розповісти: що зі мною було, як я почував себе тоді, про що думав; однак про все своє життя я розповів без єдиного звуку, а ті вуха, до яких я звертався, не почули нічого. Мабуть, у мене відібрало голос саме те, що я хотів розповісти, від чого тріщала моя голова. У мене в горлі застряв корок, клятий ненависний корок, і ні за що не хотів виходити.

Тоді я почав беззвучно розмовляти з рибками; вони напевне мене розуміли. Оскар купив мені акваріум, щоб я не так нудився під час хвороби. Він поставив його на табуреті перед моїм ліжком, і я тепер годинами спостерігав, як тра-урниці поважно пропливали між гуппіямй, меченосцями та тріпотливими скаляріями у еічнозеленій воді між таємничими контурами каміння, обвитого водоростями. Я лежав і мовчки дивився на них. Пам'ятаю Ще, які стурбовані — були Оскар, Єва і Лотта, коли сиділи біля мого ліжка. Пам'ятаю

лікаря, він прийшов, оглянув мене й сказав, що не бачить жодної фізичної причини мого німування.

Все це було дуже давно. Я чув і бачив усе, що діялось навколо. Мене ж не чув ніхто, наче я сидів у гігантському акваріумі з жовтими шпалерами. Може, лихоманка винна в тому, що я онімів? У мені весь час палав холодний вогонь. Один лише вогненно-червоний птах міг приборкати те голубе крижане полум'я.

Але не з цього я хотів почати свою розповідь, не з хвороби. Про свої сни, червоного птаха і "Книгу гримас" я розповім вам теж пізніше, а зараз почуєте про те, як я повернувся додому. Німота прийшла після того, як відбулося дещо інше.

Не знаю, скільки ми їхали, перш ніж "Амазонка" повернула на гравійну доріжку.

Лотта кинулася до машини. Вона відчинила дверцята раніше, ніж ми зупинилися — так їй нетерпілося. На вухах у неї дзеленчали маленькі сережки: дзінь-дзінь-дзінь! Сміялася вона чи плакала? Мені стало трохи не по собі, коли я побачив її і почув оте дзінькання. Ледве не розплакався, чесне слово. Вона

з розгону обняла мене своїми маленькими рученятами й притулилася личком до моєї шиї.

— Ох, Петере,— сказала вона.— Дурненький Петере, як я за тобою скучила! Дурний осле, чортів ідіоте, пуста голово, щоб ти ніколи більше від нас не тікав, чуєш? Обіцяй, що більше нас не покинеш, а то я тебе вб'ю!

І вона почала своїми маленькими кулачками бити мене в груди, щоб показати, як вона це зробить. По щічках у неї котилися сльози, вона злизувала їх язиком. Вона молотила й молотила щосили, а мені було так приємно, що аж булькотіло всередині. Я затяг її до себе на заднє сидіння.

— Здаюся,— сказав я.— Більше не буду. Обіцяю.

Я міцно тримав її, але вона була занадто дужою для маленької дівчинки. Вивернувшись, Лотта вискочила мені на спину й притиснула так, ніби хотіла зламати мене. Ми почали борюкатися прямо на задньому сидінні машини. Потім вона заходилася мене лоскотати, тикаючи пальчиками мені в живіт, під ребра й під пахви, а в мені аж булькало від сміху. Вона теж хихотіла.

— Досить,— сказав я.— Я не можу більше сміятися! Але їй було цього мало, вона заходилася лоскотати мене

ще дужче. Ми сміялися, нам було радісно лише від того, що ми нарешті разом, одне біля одного. А маленькі дзвіночки все дзвеніли й дзвеніли. Ми так раділи, що я думав — луснемо.

Я любив її. Любив оте маленьке личко, коли воно кривилося, видумуючи страхітливі гримаси. Може, все це звучить дивно? Коли я так кажу, то видаюсь за дурника, я

знаю, але вона була справді неймовірна! Оскар і Єва розповіли, що, довідавшись про мою втечу, Лотта склала валізку й хотіла бігти за мною, а коли вони намагалися її затримати, вона брикалася, розмахувала руками й кричала, що повинна мене знайти. Почувши отаке, людина може провалитися крізь землю!

— Як добре, що ти не поїхав в Америку і не став мільйонером,— сказала вона сміючись.— Знаєш, я придумала дві нові гримаси, хочеш покажу?

А що було далі? Хвороба прийшла-не раніше, як уночі, хоча ноги в мене тремтіли вже тоді, коли я виходив з машини. Похитуючись, ішов я до нашого будинку, а Єва підтримувала мене під руку. Лотта натягла на себе фетровий капелюх і стрибала навколо нас, мов навіжена. Вона так розіднілася, що Оскар оскаженів і заревів, щоб вона стихла.

Я ніколи не міг подумати, що мене обійматимуть так, як того вечора. Всі мене обнімали, аж поки я відчув себе зім'ятим. Потім Єва стала готувати мені теплу ванну. В мені й досі сиділа та холодна куля, і з нею треба було щось робити. У ванні я подумав, що розтану. Коли Єва намилила мене, я щосили бухнувся в воду, як зробив це колись Останній Могіканин, коли ми хотіли трохи його вимити.

Зрештою я вгамувався. Чекав тільки, коли тепло нарешті Пройде крізь шкіру і розплавить той крижаний стовп, що засів у мені. Єва з Оскаром сиділи на краєчку ванни й дивилися на мене. їм було дуже сумно, незважаючи на те, що я знайшовся і що вони не знали, захворію я чи ні. Оскар стис мою руку в своєму великому кулаці.

— Чого ми тільки не передумали за той час, поки тебе не було,— сказав він.— Ти гадав, що ми тебе не любимо й хочемо здихатись, чи не так? Може, це й не погано, що ти втік, інакше ми б і досі лишалися такими, як були. А тепер, в усякому разі, нам довелося трохи замислитися. Хіба це не дивно, що людина замислюється лише тоді, коли її до того змушують? Можеш повірити, ми тебе любимо й любили завжди, як би ми себе не поводили. А поводились ми, слід сказати відверто, не дуже добре. Фу, як зневажали ми одне одного! Та що там розповідати, почуття краще не переказувати. Набагато легше мовчати, бо від балачок і почуття зникають.

Я бачив, як важко йому говорити. Хвилинами мені здавалося, що він розмовляє сам із собою. Він сидів на краєчку ванни, тримав мою руку в своїй і дивився на мене дуже серйозно.

— Іноді так хочеться, щоб люди вміли читати почуття одне одного, щоб не треба було витрачати слів. Без цього важко. Чому все вийшло так, як воно є тепер? Коли це почалося? Від чого пішло? Люди наче скам'яніли. Яке безглуздя! Бачить людина, що все йде косо й криво, а змінити нічого не хоче. Так воно й котиться, оте життя, а людина сидить собі й чекає, поки все розіб'ється до дідька! Розумієш, коли ти втік, ми відчули пустоту, страшну безодню під собою. У тій безодні сиділи ми з Євою і балакали, не знаючи, що робити. Ми тебе шукали, але водночас старалися знайти самих себе. В нас було передчуття, що поки ми не відшукаємо спершу себе, ти не знайдешся. Думаю, нам це вдалося, хоча б трохи.

Він глянув на Єву й посміхнувся. її рукава були геть мокрі, а руде волосся стирчало на всі боки. Я дивився на неї крізь водяну пару. Хоч у мене в голові все пливло, але я зрозумів, о, я дуже добре зрозумів, що хотів сказати Оскар.

— Ти думав, що ми тебе не любимо,— мовила Єва.— Може, це й правда. Певною мірою ми нікого й нічого не любили: ні себе, ні інших. Ми начебто втратили всі почуття, не могли розмовляти ні про що, крім роботи. Як людині працюй ється на роботі, так вона поводиться і вдома із своїми рідними. Якщо на роботі все йде шкереберть, то й удома згодом утворюється пекло. Я не знаю, чи зможеш ти зрозуміти, що це значить — простояти цілий день на ногах, роблячи одні й ті самі рухи, так що всередині все вмирає, і зостається сама лише пустота,— що значить стояти в тому пекельному шумі, аж поки голова почне розвалюватись. Уяви собі, в такому гуркоті не можна навіть ні з ким поговорити, а коли надумаєш щось сказати, то змушений будеш кричати, скільки стане сили. Під кінець тобі набридає кричати; стоїш тільки, безмовний і самотній, а замість тебе кричать оті машини. Коли я почула, як працюють машини, то сказала собі: їхній шум — це той крик, який вони вирвали в робітників. Чуєте, як вони виють від безсилля, самотності, ненависті й болю? Це ж кричать оті мовчазні робітники, подумала я, кричать так, аж самі глухнуть від власного крику. Коли я побачила фабричний дим, то подумала: це дихання отих замучених робітників, яке здіймається в небо, а разом з тим димом виходить з них і життя! Ти знаєш, що таке бути вимученим до краю? Ми з Оскаром добре знаємо. Це коли з тебе витягають усі твої думки, твій голос, волю і твою роботу. Після цього залишається тільки одна твоя шкура, і ти вже не маєш доброго слова навіть для своєї дитини.

Я мовчки слухав і не впізнавав Євиного голосу. Та й Оскар теж говорив якось дивно, не так, як раніше. Я почув те, про що вони думали й балакали між собою, поки мене не було. Вони зверталися до мене, але здавалося, що замість мене одного ввижаються їм юрби людей, з якими вони й ведуть розмову. Це дуже важливо, подумав я.

Тепло тим часом розливалося по мені й виганяло геть п тіла блакитний холод.

— Я не мав жодної надії,— сказав Оскар,— і дуже часто, приходячи додому, був ладен заплакати. Я так стомлювався, що мені хотілося зникнути зовсім, утомлювався не лише тілом, а й душею, і відпочити не вдавалося ніяк, скільки б я не спав. Ясно чуючи свій власний плаксивий голос і свої нарікання на долю, я хотів бути інакшим, але не міг. Тепер нам стало легше, тепер ми хоч трохи отямились і зможемо нарешті боротися з тим, що не дає нам бути самими собою.

Оскар витяг мене з ванни. Сорочка на ньому від цього змокла, але йому було байдуже. Вій витер мене й поніс у кімнату. Потім він і Єва всілися на краєчку мого ліжка й почали розпитувати, чи не з'їв би я чого, але я відчував, що вже не зможу ввіпхнути в себе нічого після всіх отих сосисок, які я проковтнув удень. Вони гладили моє чоло, все ще гаряче від того вогню, що палав у мені. Я добре відчував довколишнє тепло, але воно не могло розтопити кригу, і я тремтів усім тілом, хоч мене й накрили двома ковдрами.

Лежачи в Євиних обіймах, я відчував на щоці її тепле дихання. Вони з Оскаром встигли розповісти мені так багато про ті великі переміни, що сталися, поки мене не було. А я думав, що в усьому винен тільки я сам! Виявляється, ні. Я думав, вони не хотіли мене знати й жалкували, що я народився. Тепер мені треба було народитися знову.

14

Це не так легко— народжуватись знову, коли людині стукнуло десять років. Це боляче.

Хвороба звалилася на мене вночі. Піднялась температура, напливли кошмарні видива. Не знаю, скільки я пролежав у лихоманці, плутаючи день і ніч і не впізнаючи тих, хто приходив мене провідати. Я так пітнів, що піжаму й простирадло треба було весь час міняти.

Усього, що мені снилося, я не пам'ятав. Пригадую лише, як швидко миготіли картини раннього дитинства: будиночок у Едде, зелені луги, дзвінкий струмочок, море... Так, море. Саме з нього й починався сон, який я запам'ятав найкраще.

Вода в тому морі була чорна, її вже затягла крига. Вечоріло, завивав страшний вітер, сипав сніг, холодно світив місяць. Ми поспішали: Оскар, Єва, Лотта і я. Я плівся позаду, і тільки-но зібрався підбігти, щоб їх наздогнати, як несподівано крига тріснула, і переді мною розверзлася прірва. Вона швидко ширшала, а в ній вирувала і пінилась чорна вода. Оскар простяг мені руку, але марно: я не дістав до неї. Тихо й поволі відпливали вони все далі й далі. Я добре пам'ятав ту простягнуту руку й широко розплющені перелякані Лоттині очі. Врешті-решт зникли вони в заметілі, а я лишився сам. Мені було дуже холодно, я заплакав, і мої сльози, замерзаючи на льоту, падали з тріскотом і дзвоном на кригу.

Мене віднесло невідомо куди на отій крижині, і тепер я мусив сам про себе дбати. Я навіть не уявляв собі, куди пливу: до суходолу чи в відкрите море. Нарешті опинився я в густому хвойному лісі і натрапив на забуту хатку лісника. Далі час полетів так швидко, як це буває лише уві сні: розквітли проліски, мати-й-мачуха, на березових гілках розпустилося перше листячко, сонце почало пригрівати тепліше.

Потім прилетів вогненно-червоний птах. Він усівся на моїй долоні й глянув на мене Лоттиними очима. Я пішов за ним. Він летів попереду, вказуючи дорогу. Я теж здійнявся в небо і

вирушив у невеселу подорож понад лісами, мурами, над гірськими хребтами, озерами й морями.

Нарешті підлетіли ми до будови, дуже схожої на забутий усіма цегельний заводик. Вогненно-червоний птах завів мене туди з чорного ходу. Там стояв страшенний холод, стіни та шибки були вкриті інеєм і кристаликами льоду, що виблискували на сонці. Вздовж коридорних стін лежали штабелі цегли, але не справжньої — крижаної.

Боже, як я змерз! Ми увійшли до великого залу. Там повно дивних істот з людськими тілами й лисячими головами, і всі вони одягнені в однакові сірі комбінезони. Може, Ос-<кар, Єва й Лотта тут? Я закричав з усієї сили, але мій голос потонув у неймовірному гуркоті, що здіймався, коли розби-івалися льодові кристали. Голова моя нила від того несамовитого шуму, руки геть посиніли від холоду.

Я метався туди й сюди, намагаючись знайти Оскара, Єву й Лотту, але ніхто не звертав на мене уваги. Істоти пиляли крижані брили, складаючи на вагонетки готову цеглу. Крижана тирса дзвеніла, мов розбите скло. Очі істот теж начебто скляні. Напівлиця мертво дивилися перед собою, а рухи їхні були скуті й одноманітні. Час від часу на долівку падала й дзвінко розбивалася бурулька.

Я підійшов до великої печі. Там стояла незнайома бабуся з білими, наче іній, косами.

— Ти шукаєш когось? — спитала вона.

— Шукаю. Оскара% Єву й Лотту. Ви не знаєте, де вони?

— Тут ніхто ніяк не зветься,— сказала вона,— Ніхто ні про що не думає, нічого не відчуває і не пам'ятає. Ти опинився в будинку вічної огиди. Тут нема надії, нема й тепла.

— А чому у вас так холодно? — спитав я.— Аж кров стигне.

— Бачиш той вогонь? — спитала вона.— То полум'я вічного холоду. Чим більше топитимеш, тим буде холодніше.

Дверцята в печі були розчинені. Я підійшов ближче й глянув, у голубе полум'я. Воно так сліпило, так обдавало холодом, що я мимохіть відступив і затулив обличчя руками. Замість тріскоту там чувся скляний дзвін, а дим од того полумер був білий, наче сніг.

— І людині вже ніколи не вибратися звідси?.. Жодної надії на волю?

— Тут ніхто не знає волі,— відказала стара.

Покинувши піч і ту білокосу бабусю, пішов я заледенілими сходами на другий поверх. Холод уже добрався до мого тіла, до самого серця. Крижаний пил, що витав над долівкою, дер у горлі. Я спробував зігрітися, б'ючи себе руками, але це не допомогло, руки й ноги майже зовсім скам'яніли. Пробираючись серед істот, що ходили й працювали з безвиразними обличчями, я все думав: як же мені бути?

Аж раптом я їх побачив: Оскара, Єву й Лотту. Вони стояли далеченько від мене в тому самому залі й вантажили кригою вагонетку; рухалися вони так яамо скам'яніло, як і всі. Я кинувся був до них, але посковзнувся і впав. Підвестися мені допоміг якийсь чоловік, дуже схожий на ковбасника. Він зчистив щіткою сніг, що налип до мого одягу.

Коли я підійшов до них, вони не впізнали мене.

— Ви що — не впізнаєте мене? — закричав я.— Це ж я, Петер!

Вони дивилися застиглими очима, наче затягнутими крижаною плівкою, їхні обличчя були вкриті кригою та блискучими кристаликами, шкіра здавалася порцеляновою. Я все-таки, мабуть, розбудив у них якісь спогади, бо вони допитливо втупилися в мене, випустивши з рук цеглини. Оскар ледь хитнув головою, Єва з Лоттою не зводили з мене очей.

— Це ж я! Лотто, це я, твій брат! Це ж ваш син! Ви повинні мене впізнати! Пересильте себе, інакше загинете!

Поки вони стояли, розглядаючи мене, почувся якийсь дивний дзвін, чудовий і водночас дуже "гучний, такий гучний, що заглушив усе. Тої ж самої миті високо під стелею я побачив вогненно-червоного птаха. Він застиг у повітрі, наче наткнувся на невидиму стіну, змахнув крилами і впав на підлогу. Істоти покидали те, що тримали в руках, і тихо попрямували на звук, мов зачаровані ним. Оскар, Єва й Лотта теж рушили за всіма.

Я, охоплений неймовірним розпачем, загородив їм дорогу. Сльози текли в мене з очей і замерзали на щоках.

— Не йдіть! — закричав я.— Будьте такі ласкаві, не кидайте мене!

Вони спинилися, але, не здатні боротися з тим звуком, що й далі манив, безсило впали на підлогу. Я схилився над Лоттою, взяв у долоні її маленьке гарненьке личко, і, як буває на морозі, коли залізо липне до шкіри, так і мої руки пріШішлії до її щік. Я стояв па колінах, дихав на Лоттппе обличчя й бачив, як поволі

розтавала льодова плівка в неї на очах і на всьому обличчі. Поки я дихав на неї, у мене в самого пашіли від холоду горло й легені. Я здригнувся від радощів, коли побачив, як ворухнувся один з куточків її рота, і все дихав та дихав, хоч горло моє боліло дедалі дужче.

Мов сніг весною, відтавало Лоттине обличчя. Застиглий вираз кудись подівся, лід розтав і стікав струмочками геть. Дуже поволі,, але обличчя оживало й набувало природних барв і відтінків. Лотта підняла руки, обняла мене.

— Ах, Петере, — сказала вона своїм тоненьким голоском.— Де я? Мені так холодно.

— Тихше,— сказав я.— Не кричи так голосно, ти в огидному домі. Я вже й не сподівався оживити тебе. Ну, як ти себе почуваєш?

— Мені якось дивно. Тут так холодно. Я ніби спала кілька років і весь час бачила кошмарні сни. Який тепер місяць?

— Травень,— сказав я.— Тепер ти мусиш допомогти мені оживити Єву з Оскаром. Вони такі самі замерзлі, якою щойно була ти. Дихаймо на них і розтираймо!

Лотта підвелася, трохи похитуючись, обережно схилилася біля Оскара, я — біля Єви. її руде волосся замерзло і зробилося таким крихким, що могло зламатися від одного необережного руху. Минуло чимало часу, поки Єва виявила перші ознаки життя. Горло моє нило все болючіше. Здавалося, ніби весь холод, який сидів у моєму тілі, зібрався там в один клубок.

Нарешті Єва глянула на мене так, як і колись. Упізнала, всміхнулася.

— Цетере,— сказала вона.— Невже настав ранок? Чого ти схопився? Будильник іще не дзвонив, іди лягай знову.

Потім здивовано озирнулася довкола.

— Не лякайся,— сказав я.— Ти в огидному домі. Як ви потрапили сюди, я не знаю, але тепер нам усім треба якось вибратися звідси.

Тут я почув, що й Оскар прокинувся. Ми рушили вниз слизькими сходами. Оскар тримав мене за руку. Ніде не було ні душі, але ми мусили затамувати подих, коли йшли повз піч з холодним вогнем. Я ніжно тримав у долонях вогненно-червоного птаха, який привів мене сюди. Я підняв його з долівки, коли ми рушили йти, і тепер чув, як слабко він дихає, як його маленьке серце стукотить у моїй долоні.

Коли ми вийшли з будинку, то потрапили в туман. Його м'яка вологість змушувала нас обернутися й глянути назад. І ми побачили, що огидний дім зник, ніби його ніколи й не було. Птах розправив крила, знявся з моїх долонь у небо й полетів. Летів він довго, аж поки червона цяточка не зникла в тумані. Однак холодна куля все ще стриміла в моєму горлі. Оскар міцно держав мою руку.

Коли я пробудився від того кошмару, Оскар сидів на краєчку мого ліжка й справді тримав мене за руку, а крижана куля стриміла на тому самому місці. Я спробував заговорити з ним, але не спромігся видобути жодного звуку. Голос наче замерз. Оскар гладив мене по голові. Я заснув, і знову на мене напливли сни. Прокидаючись час від часу, я бачив біля себе Оскара, Єву, Лотту; здається, навіть Стаффан з Приблудою були. Пригадую й лікаря. Пам'ятаю, як мене налякав його білий халат, бо нагадав мені страшний сон про скам'янілий сліпучий

сніг, про білу пекучу кригу. Я хотів закричати, але не зміг. Згодом, коли лихоманка втишилась і я лежав без сну майже цілими днями, прийшов другий лікар. Він довго дивився мені в горло, присвітлюючи собі маленькою довгастою лампочкою. Мені було кепсько, але крижана куля не виходила.

Усі ходили засмучені. Я бачив їхні невеселі очі, слухав їхні схвильовані голоси. "Не журіться,— написав я на клаптику паперу, — крижаний період скоро закінчиться, куля розтане, і я знову зможу говорити". Але вони мене не розуміли, їхня збентеженість не зникала. Та все ж я відчував якесь нове тепло. Надія! Так, у них вселилася надія, бажання все змінити, боротись і не скорятися.

Сидячи в мене на ліжку, Оскар багато розповідав усього такого, про що й мені колись дуже хотілося поговорити з ним. Він згадав, як ми жили, коли ще я був маленький, як було добре в Едде. Йому тоді й працювалося непогано, а тепер усе перемінилося на гірше. Щоправда, він не сидів склавши руки, а вже вів розмови з товаришами-робітника-ми; вони говорили про те, що треба об'єднатись і спільно боротися проти гніту. Я не все міг збагнути, та й розповідав він скоріше не мені, а собі самому. Але я зрозумів, що раніше не мав рації, вважаючи, що кожна родина — це планета, яка кружляє в космосі сама по собі. Це неправда. Я зрозумів, що як на роботі, так і в сім'ї; тут теж немає розділу між домом і працею.

Я всміхнувся і глянув у акваріум. Саме так я й уявляв собі колись родину: величезний, відгороджений від усього світу акваріум.

Але я зовсім не те хотів вам розповісти. Я хотів розповісти, як зникла німота, як до мене повернувся мій голос і як вилетіла ота клята куля. Я пролежав мовчки днів зо два. Потім гарячка впала, і я почував себе вимученим до краю. А голос мені

повернула Лотта. Може, він би повернувся й без неї, але я все одно дуже радий, що першою примусила мене заговорити саме вона, а не той пришелепкуватий лікар із своїми інструментами та довгастими лампочками.

Вона зайшла до мене в кімнату з таким загадковим виглядом, що я одразу збагнув: щось неодмінно станеться. Завжди, коли вона щось задумувала, то намагалася напустити на себе такий вигляд, ніби нічого подібного в неї й на думці нема. Заклавши руки за спину, вона підійшла до мого ліжка й спитала:

— В якій руці?

Я вказав на ліву, і вона подала мені красиво загорнутий пакет, на якому стояло: "Моєму німому братові від Королеви страшних мін". Я розгорнув його й витяг книжечку під цікавою назвою: "Велика книга гримас". Поки я відкривав її, Лотта дивилася на мене дуже зацікавлено. Книжка являла собою фотоальбом, зшитий нею власноручно з листків картону. На листках були наклеєні різні фото, під якими можна було побачити текст щось на такий зразок: "Страшна диявольська гримаса", "Коли в спеку вип'єш трішечки води", "Дідусева гримаса", "Гримаса ідіота", "Людина у розпачі", "Чарівна усмішка" і так далі. Це був цілий фотоальбом з гримасами, де одна фантастичніша за другу. Схилившись наді мною, Лотта тицяла пальчиком у кожне фото й пояснювала.

— Бачиш, як я тренувалася? — спитала вона.— Дивися ось на це: "Коли з'їси щось дуже-дуже кисле". Розкішно, правда?

І як їй вдавалося? Я не міг собі уявити, що можна так скривити обличчя. На цьому фото в неї був такий вираз, наче вона з'їла одразу десяток лимонів, вимочених в оцтїу та ще й

цілий тиждень вставала з ліжка не на ту ногу.. Я відчув, як сміх забулькотів спочатку в животі, потім почав проходити крізь горло і нарешті випурхнув звідти, мов вороняче каркання. Я засміявся, почувши власний сміх!

— Ти чуєш? — спитав я в Лотти, усе ще сміючись.— Чуєш, як я сміюся? Чуєш, що я знову можу говорити?

Я виліз із ліжка, схопив Лотту й почав кружляти з нею у танку, хоча мої ноги були ще слабкі і дуже тремтіли. Ми гасали по кімнаті й голосно реготали до тих пір, поки в мене закрутилася голова і я мусив сісти на ліжко.

Лотта побігла на кухню, де сиділи Оскар і Єва.

— Петер заговорив! — почулося звідтіля.— Він почав говорити і, мабуть, з'їхав з глузду!

Оскар і Єва ввірвалися в кімнату й підбігли до мене.

— Це правда? — спитав він задихано. — Це правда, що ти можеш говорити?

Я сидів, зціпивши зуби й відчуваючи, що зараз лусну з раДощів. Я хотів трохи їх помучити, мене веселило їхнє очі-кувагінй.

— Петере! — благально сказала Євг..— Скажи що-небудь, прошу! Не жартуй так із нами! Ти що — справді можеш говорити?

— Він хоче поморочити нам голову,— сказала Лотта.— Ану подай голос, старий ідіоте, осле поганий!

— Г-р-р-р-р! — загарчав я.— Що, злякалися? Вони здригнулися, але, мабуть, не від страху.

Єва обняла мене, а Оскар схопив і підкинув угору.

Вони дивилися на мене, а я бачив сльози на їхніх очах. Мені було так тепло з ними! Крижана куля вилетіла геть і розтанула.

Ввечері, перед тим як я мав заснути, Оскар посидів трохи зі мною. Лотта перед дзеркалом тренувала "Гримасу великого щастя". Біля ліжка стояла підзорна труба, яку ми зі Стаффаном змайстрували минулого літа. Оскар глянув на неї й замислився.

— Петере,— озвався нарешті він,— ти мене чуєш?

— Авжеж,— сказав я.

— Пам'ятаєш, я колись обіцяв узяти вас усіх ловити рибу?

— Авжеж,— сказав я.

— З цього, як бачиш, нічого не вийшло.

— Авжеж,— сказав я.

— Але ж ви тут із Стаффаном щось змайстрували. Пам'ятаєш, ви напустили у ванну пуголовків?

— Авжеж,— сказав я.

— Думаю, що цю трубу треба обновити. Піти з нею на риболовлю, чи що?

— Авжеж,— сказав я.

— Як тільки ти одужаєш, усі ми, тобто Єва, Лотта, Стаффан, Приблуда, ти і я підемо разом ловити рибу. Хочеш?

— Авжеж,— сказав я.

— Ми й Останнього Могіканина захопимо з собою. Не лишати ж його самого в лісі! Він може злякатися темряви!

— Авжеж,— сказав я.